

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM
ÜNİTE 1 KÜLTÜR,
TOPLUM VE İLETİŞİM
GİRİŞ

Dünya nüfusunun hızlı bir artış göstermesi, kitle iletişim araçlarının ulusal sınırların ötesinde faaliyet göstermesi, global ekonominin ulusal karakteristiğini yitirip şirket merkezli ve çok uluslu hâle gelmesi; yediğimiz yemeklerin, içtiğimiz içeceklerin, giydiğimiz kıyafetlerin, dinlediğimiz müziğin ve okuduğumuz kitapların, kısacası gündelik yaşamımızın sınırları ve kıtaları aşarak benzeşmesi kültürlerarası iletişimin önemini yeterince ortaya çıkarmaktadır. İletişim aracılığıyla metaryal (somut) veya mental (soyut) düzeylerde üretilen kültür, insan ilişkilerinin doğası üzerinde doğrudan rol oynar. Kültür kavramını “sosyal üretim ve yeniden üretim ilişkilerine egemen olan iş yapış biçimi” şeklinde anlamlandırdığımızda; farklı zaman, mekân ve toplumlarda farklı kültürel göstergeler karşımıza çıkar.

KÜLTÜR: KAVRAM VE BAĞLAM

Kültürlerarası iletişim olgusunun derinlemesine ele alınabilmesi için öncelikle “kültür” kavramının nasıl tanımlandığının ve çeşitli çalışma disiplinlerince hangi bağlamlarda ele alındığının bilinmesi gerekir. Kültür “İnsan yapısı olan her şey” şeklinde ifade edilen kültür kavramının tarihsel gelişimine ve kullanım sürecine bakıldığında kavrama ilişkin olarak getirilen tanımlamaların yanlı ve sorunlu olduğu gözlenmektedir. Kültür, işleme süreci olarak anlamlandırılan ve başlangıçta “ürün yetiştirme” ye, hayvan yetiştirmeye/çobanlığa ve besiciliğe gönderme yaparken, daha sonra “zihin yetiştirme”ye doğru genişleyen bir anlam çerçevesi içerisinde yer bulmuştur. Bağlam “Kültür” kavramı da hangi bağlamda (context), kimin tarafından kullanıldığına bağlı olarak çokanlamlı bir kavramdır. Kültür kavramı iki aşırı kutupta ele alınmaktadır: 1) Kültür, özellikle sanat ve edebiyata ilişkin estetik alanı ve bu ikisi arasındaki ilişkileri ifade eder. 2) Kültür; anlamlar, değerler ve benzerleri üzerinde kurulan idealist bir yorumla bir toplumun “yaşam tarzının bütünü” anlamına gelen antropolojik kullanımlara sahiptir.

KÜLTÜR TANIMLARININ SINIFLANDIRILMASI

Kültür kavramının kökenine değin yapılan tarihsel bir analiz ile bağlamına dönük ayrıntılı incelemenin ardından “betimleyici, tarihsel, normatif, psikolojik, yapısal ve genetik” ve “konusal, tarihsel, davranışsal, normatif, işlevsel, zihinsel, yapısal, sembolik” tanımlama kavrayışları üzerinde durmak gerekir. Kültür kavramının tanımı üzerine benzer noktalar bulunmakla birlikte altı temel kavrayış üzerinde yoğunlaşıldığı görülmektedir:

a) Betimleyici Tanımlar: Bu tür tanımlamalar kültürü, sosyal hayatın toplamını oluşturan kapsamlı bir bütün olarak görme ve kültürü oluşturan çeşitli alanları listeleme eğilimindedir.

b) Tarihsel Tanımlar: Bu tanımlarda kültür, kuşaklar yoluyla zaman içinde aktarılan bir miras olarak ele alınır.

c) Normatif Tanımlar: Normatif tanımlar,

(i) kültürün somut davranış ve eylem yapılarını biçimlendiren bir kural ya da yaşam biçimi olduğunu ileri sürmeleri,

(ii) davranışa başvurmaksızın değerlerin rolüne vurgu yapmaları bakımından ikiye ayrılır. d) Psikolojik Tanımlar: Psikolojik tanımlamalarda kültürün insanların iletişim kurması, öğrenmesi veya maddi ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamasına imkân veren bir araç olması bağlamındaki rolü ön plana çıkarılır.

e) Yapısal Tanımlar: Bu tanımlama şeklinde, kültürün ayrışabilen yönlerinin karşılıklı ilişkilerine gönderme yapılırken; somut davranıştan farklı bir soyutlama olduğu gerçeği de vurgulanır.

f) Genetik Tanımlar: Kültürü, nasıl var olduğu ya da var oluşunu nasıl sürdürdüğü noktalarında ele alan genetik tanımlar kültürün, insani etkileşimden meydana geldiğini veya kuşaklararası aktarımın bir ürünü olarak varlığını sürdürdüğünü ileri sürer. Bunun yanı sıra kültür tanımlarına ilişkin olarak Bodley (1994) tarafından bir diğer sınıflandırma ise şöyledir:

a) Konusal: Kültür; sosyal örgütlenme, din veya ekonomi gibi konular veya kategoriler listesindeki her şeyi içerir.

b) Tarihsel: Kültür, gelecek nesillere aktarılan sosyal miras veya gelenekler olarak ele alındığında, insanların varolan kültürler içine doğdukları ve bunun içinde şekillendikleri ileri sürülür.

c) Davranışsal: Kültür; paylaşılan, öğrenilmiş insan davranışdır.

d) Normatif: Kültür, idealler, değerler veya yaşam kaideleridir.

e) Fonksiyonel/İşlevsel: Kültür, çevreye uyma veya birlikte yaşama problemlerini çözme yoludur.

f) Mental/Zihinsel: Kültür, insanları hayvanlardan ayıran fikirler veya öğrenilmiş alışkanlıklar birleşimidir.

g) Yapısal: Kültür, kalıplaşmış ve birbiriyle ilişkili fikirler, semboller ve davranışlardan oluşur.

h) Sembolsel: Kültür, bir toplum tarafından paylaşılır, öğrenilmiştir, semboldür, kuşaktan kuşağa aktarılır ve bütünleşiktir.

KÜLTÜRÜN DİNAMİKLERİ

Kültür, insan yaşamını ifade eder, insanın iş yapış biçimine gönderme yapar; ancak aynı zamanda “düzenleyici” ve “baskıcı” roller üstlenir. Kültür, şu faktörler çerçevesinde dönüşüme uğrayabilir:

- Kültürlerle dostane ilişkiler çerçevesinde etkileşim
- Toplumsal ilişkilerdeki dönüşüm
- Politik yapıdaki dönüşüm
- Teknolojik gelişmeler
- Savaşlar
- İşgaller
- Doğal afetler vb.

KÜLTÜR ÇEŞİTLERİ

Kültür kavramının yanı sıra konunun yaklaşım tarzlarına göre farklılık taşıyacağı varsayımından hareketle altkültür, sözlü ve yazılı kültür, popüler kültür, çokkültürlülük, kültürlerarasılık, kültürel emperyalizm, kitle kültürü, yüksek kültür, alçak kültür, kültür endüstrisi ve halk kültürü kavramlarına değinilmesi literatüre aşina olmak ve bütünlüklü bir fikir geliştirmek açısından gerekmektedir.

Altkültür Kültür, sosyoloji, antropoloji, etnoloji, dilbilim gibi alanların inceleme konusu olmuştur.

Nüfus artışı, köylerden kentlere ve/veya farklı ülkelere göçlerle birlikte homojenliğin bozulması sonucunda egemen kültürün belirli yaşam veya davranış biçiminin dışına çıkan ve çoğunlukla bölgesel nitelik taşıyan benzer düşünme ve hareket etme eğilimleri, altkültür incelemelerini ve tartışmalarını beraberinde getirmiştir. Sözlü ve Yazılı Kültür İnsanlar yaşamları boyunca sayısız yollarla doğayla ve diğer insanlarla iletişim kurmuşlardır. Tüm duyularını iletişim sürecinde kullanan insan için dil ve sesler önemli unsurlardır. Dil, o denli sese bağımlıdır ki, tarih boyunca konuşulan binlerce, belki on binlerce dilden topu topu 106 tanesi edebiyat üretebilecek derecede yazıya bağlanabilmiş, büyük bir kısmı ise hiç yazılamamıştır.

Popüler Kültür

“Popüler” kavramı dilbilimsel olarak geç Orta Çağ’da “halkın” anlamına gelirken; günümüzde “birçok kişi tarafından sevilen ve seçilen”i karşılamaktadır. Bu kavramsal dönüşüm, sivil toplumun yaşadığına paraleldir. Popüler kavramının günümüzdeki egemen kullanış tarzı, kültürel alana nüfuz ederek yeni alanlara taşınmış, yeni ifade biçimleri kazanmış ve toplumsal sistem için yeni dayanak noktası hâline gelmiştir. **Çokkültürlülük**

Siyasi alanda olduğu kadar toplumbilim alanında da çeşitli tartışmalara konu olan “multiculturalism” kavramı, “çokkültürlülük” ya da “çokkültürcülük” olarak kullanılmaktadır. Çokkültürlülük olarak kullanıldığında bu kavram, karar verme becerilerinden çok, bir karar verme durumunu betimler. Kültürlerarasılık Kültürlerarası iletişimde diğer kültürler, “kültürel farklılık” ve “benzerlikler” açısından değerlendirilmektedir. İki ya da daha fazla kültürün çeşitli şekillerde karşılıklı temas içine girmesi sonucunda, farklı kültürlerin birbirlerinden kültür öğeleri alması ve bu öğelerin kendi kültürlerine ait öğeler hâline gelmesi “kültürlerarasılık” olarak adlandırılır. Bu temaslar genellikle göç, savaş, komşuluk, ticaret gibi toplumsal süreçler yoluyla olmaktadır.

Kültürel Emperyalizm

Batı dünyasının Sanayi Devrimi ve Aydınlanma Felsefesi ile yeni bir iş yapış biçimi ortaya koyması, bu iş yapış biçiminin meşrulaştırılmasını sağlayan siyasal ve sosyal süreçlerin de mutlaklaştırılmasına ön ayak olmuştur. Toplumsal ilişkilerinin gerekliliği olarak ortaya çıkan ve ancak bu ilişkiler içerisinde anlam kazanan kapitalist iş yapış biçiminin alternatifsiz bir şekilde sunumu, modernleşme politikalarının ilk basamağını oluşturur. Kitle Kültürü “Kitle” kavramına birçok olguyu açıklamak için sıkça başvurulmaktadır. Bu nedenle kavramın tek başına açıklanması neredeyse imkânsızdır. Gerek olumlu (ortak amaçlar için bir araya gelerek örgütlenmiş sıradan insanların dayanışmasını ve bir aradalıklarından kaynaklanan gücü) gerekse olumsuz (kuru kalabalık, güruh vb. anlamlar içerdiğinde kültür, zekâ ve ussallık yoksulluğu) kullanımlarıyla bu kavram, iletişim bağlamında önem taşımaktadır. Kültür Endüstrisi Eleştirel yaklaşım tarzının kitle iletişim araçlarını anlamlandırmak amacıyla geliştirdiği “kültür endüstrisi” kavramı, “kitle kültürü” ve “iletişim” kavramlarıyla ilişkilendirilerek kullanılır. Frankfurt Okulu temsilcilerinden Theodor Adorno’nun müzik üzerine yazdıkları ile başlatılabilecek olan bu kuram, Frankfurt Okulu’nun 1930’larda ABD’ye göç etmesiyle gerçek anlamda gelişmiştir. Halk Kültürü “Halk”, zaman ve mekân birlikteliğini ve bağımlılığını ifade eden bir kavramdır. Aynı yer ve zaman dilimi içerisinde yaşayan insanların kendilerini ifade etmek için oluşturdukları yaşam kalıpları, halk kültürü olarak biçimlenir. Gerek üretim tarzları gerekse değer yargıları ile ritüelleşen/kalıplaşmış bir aradalık biçimleri, anlamlı birer egemenlik ve karşı

ıkış/duruş ya da boyun eğiş formlarını oluşturur.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM ÜNİTE 2 KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM: TANIM VE İŞLEYİŞ

GİRİŞ
Doğada var olanların dışında insanın ürettiği her şey kültürdür. Kültür aynı zamanda bir topluluğun, hatta tüm toplulukların birikimli uygarlığını ifade eder. Belli bir toplumun iş yapış biçimi, bu biçimin kurallarla çevrelenmesi ve bir dizi sosyal süreç hâline gelmesi kültürle anlam kazanır. Özellikle günümüzde sosyoloji ve antropolojinin temel inceleme alanı olan kültür, küreselleşen dünyanın etkileşiminde öne çıkan unsur olmuştur. Kültür öğrenilir, tarihidir ve süreklilik taşır. Kültür, toplumsal bir olgudur ve idealleştirilmiş kurallar sistemidir. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, insan, sermaye, kurum, mal ve hizmetlerin ülke sınırlarını aşacak biçimde dolaşımını kolaylaştırmaktadır. Bilişim teknolojilerindeki gelişmeler, kültürler arasındaki etkileşimi yoğunlaştırırken, uluslararası ilişkileri âdeta zorunlu kılmaktadır. Farklı kültürlerden bireyler çeşitli nedenlerle etkileşimde bulunmakta, tüm dünyayı etkileyecek kararları birlikte almaktadırlar. Bütün bu etkileşimler, geniş bir iletişim ağının kurulmasını sağlamış, toplumların yaşantısına çok kültürlü bir özellik katmıştır.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Kültürlerarası iletişim olgusunu tanımlamadan önce kültüre ilişkin çeşitli değerlendirmelerde bulunmak gerekmektedir. Çeşitli kültürel süreçler, kültürlerin birbiriyle etkileşimleri açısından önem taşır. Her kültürel sistem, toplumsallaşmayı belirleyici rol oynar. Kültürel süreçler;

- Birey ile sistem arasındaki etkileşimi,
 - Ortak anlamların organize sistemini,
 - Etkileşimin sonuçlarını,
 - İş yapış biçimlerinin “öğretilen” ve “öğrenilen” olduğunu,
 - İş yapış biçimlerinin topluluk/toplum esaslı oluşunu,
 - İş yapış biçimlerinin topluma kimlik kazandırma özelliği taşımasını,
 - İş yapış biçimlerinin sürekliliğini ve nesilden nesile aktarımını,
 - Tarih boyunca gelişmiş, değer, tutum ve anlamları,
 - Toplumsal bir düzenin bu sayede kurulması ve meşrulaştırılmasını açıklama eğilimindedir.
- Kültürlerarası iletişim sürecinde, özellikle yüz yüze iletişimde sesin kullanılışı, tonlama, kavramların anlamlandırılması, etkileşim sırasında verilen tepkiler ile bulunulan mekân ile mekânın örgütlenişinde yer alan araçların kullanımı farklılıklar gösterir. İletişim sürecinde yer alanların pozisyonları/konumları/statüleri/rütbeleri ile birbirlerine verdikleri değerler, bu sürecin emredici/uyarıcı/yukarıdan aşağıya bir tarzda veya samimi ve eşitçil olup olmayacağını belirler. İletişim, doğrudan veya dolaylı, tek taraflı veya karşılıklı, özel veya resmî olabilir. Etkileşimde bulunanlar iletişime simetrik olarak katılıp rollerini değiştirerek mesaj iletebilirler. İletişim sürecinde, bireysel-psikolojik koşullar, kültürlerin sosyo-kültürel nitelikleri, farklı kodlama biçimleri, algı ve yorumlama kalıpları önemli faktörler olarak rol oynar.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

“Kültür” ve “iletişim” kavramlarının bir arada kullanımından hareketle ifade edilen “kültürlerarası iletişim”;

- Farklı kültürlerden gelmekle birlikte bir arada yaşayan,
- Çalışma ortamında ortak hedef ve amaç birliği içerisinde aynı mekânlarda bulunan,
- Belirli bir işin/planın/etkinliğin/organizasyonun yürütülmesi bağlamında etkileşimde olan, farklı kültürlerden insanların iletişim süreçlerinin anlamlandırılmasını kendine çalışma konusu edinmiş, disiplinlerarası bir inceleme alanıdır. Kültürlerarası iletişim, farklı kültürlere mensup iki ya da daha fazla insan aynı çevrenin parçaları olarak etkileşim kurduğunda ve mevcut etkileşime katılanlar için ya rekabet ya da iş birliği istendiğinde ortaya çıkar. Birey çeşitli amaçlarla iletişime girer, sosyal ilişkilerini yönlendirmeye çalışır ve karşı tarafta kendi istediği yönde tepkiler veya davranışlar geliştirmeyi bekler. Bununla beraber, kültürlerarası iletişim sürecinde birey, algıladığı her davranışı anlamlandırmak ister ve bunları kendi kültürel ve yaşamsal deneyimlerine dayalı olarak geliştirdiği kalıplarla karşılaştırarak, ilişkiyi yönlendirme amaçlarını da göz önünde bulundurarak üstün (ya da çıkarlarına ters düşmeyecek) konum kazanmaya çalışır.

Kültürlerarası İletişim Çalışmalarının Konusu

Günümüzde hem teknolojik gelişmelerin sağladığı olanaklara bağlı olarak hem de uluslararası ilişkiler bağlamında çeşitli kültürler etkileşimde bulunmaktadır. Günlük yaşamda ya da çeşitli iş ilişkilerinde insanlar farklı kültürlerden insanlarla bir araya gelmektedirler. Tüm ilişkiler sonucunda toplumsal sorunlarla ya da yanlış anlamalarla karşılaşmak mümkün olup, yaşanan sorunlara getirilecek çözümler de bir o kadar karmaşıklık gösterir. Kültürlerarası iletişim alanında araştırma yapanlar, çeşitli disiplinlerin çalışmalarından yararlanarak incelemelerinin kapsamını genişletmekle birlikte sorgulayıcı bir bakış açısı ile bu alanın sınırlarını çizme yoluna gitmemekte; farklı kültürlerden insanların görüşükleri, etkileşim kurdukları ve çeşitli ilişkilerde karşılaştıkları sorunları çözmeye kalkıştıklarında, neler olduğunu anlamayla ilgilenmektedirler.

Kültürlerarası İletişim Disiplininin Tarihsel Gelişimi

Kültürlerarası iletişim alanındaki ilk çalışmalar, ABD’de nüfusun etnik ve ırksal bölümleri arasındaki çatışmaları konu edinmiştir. Bununla beraber II. Dünya Savaşı sonrasında ABD’nin ekonomik, kültürel, politik ve ticari örgütlenmelerinde dünya lideri konumuna gelmesinin bir sonucu olarak diğer kültürleri tanıma ve bu kültürlerle etkileşimde bulunmak amacıyla gerekli olan asgari dil becerisini hızlı bir şekilde kazanma sorunsalı ortaya çıkmıştır. E. T. Hall’un Columbia Üniversitesi’nde antropoloji lisansını tamamlaması ve ardından da FSI’da uygulamalı antropolog olarak çalışması kültürlerarası iletişimi kavramsallaştırmasında etkili olan akademisyenlerle ilişki kurmasını sağlamıştır. Farklı kültürlerden insanlar arasında gerçekleşen etkileşimin anlaşılmasına çalışıldığı karşılaştırmalı kültür çalışmalarına geçerek alana önemli katkıları bulunan Hall’ün yaklaşımında etkili olan dört temel faktör şöyle sıralanabilir:

- Kültürel antropoloji
- Dilbilimi (linguistics)
- Etholoji (hayvan davranışını inceleyen bilim)
- Freudyen psikoanalitik teori Kültürlerarası iletişime katılan tarafların birbirlerinin kültürünü bütünüyle öğrenmesinin gerekmediğini vurgulayan Hall, zaman ve mekânın algılanması, jestler, mimikler ve paradil aracılığıyla diğer kültürü anlamının yolunu göstermiştir. Hall’ün açtığı bu çığır günümüzde de önemini korumakta ve sözsüz iletişim, vücut devinimleri, mekânın kullanım, sesin dil dışında kullanımı ve zamanın kullanımı kategorilerinde ele alınmaktadır. ABD’de, 1960’larda “Hippi Devrimi”, 1965’te Sivil Haklar Yasası’nı destekleyen gösteriler ve 1965’teki Göç Yasası gibi tarihsel gelişmelerin yaşanması kültürlerarası iletişim alanındaki çalışmaları sayıca arttırmıştır. 1961’de Variations in Value Orientations başlığıyla yayımladıkları çalışma ile Florence Rocwood Kluckhohn ve Fred L. Strodtbeck, değer yönelimi tartışmaları ile kültürlerarası iletişim alanına kavramsal katkıda bulunmuşlardır. Kültürlerarası iletişim çalışmalarının inceleme alanına bakıldığında kültürlerarası olmalarının dışında uluslararası, ırklar arası, etnik gruplar arası, altkültürlerin kültür(ler)le arasındaki ilişki bağlamında çok boyutlu olduğu gözlenir. Gudykunst, kültürlerarası iletişim alanını “etkileşimsel-benzeşik” ve “dolaylı-kişilerarası” boyutlarda ele alarak dörde ayırır:

1. Kültürlerarası iletişim
2. Karşıt-kültürel iletişim
3. Uluslararası iletişim

4. Karşılaştırmalı kitle iletişimi Kültürlerarası iletişim kuramları oluşturulurken; geçici ikamet, kültürleşme ve yeniliklerin yayılması çalışmalarından oldukça yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra akültürasyon süreçleri ve kültürlerarası karşılaşmanın iletişimsel yönüne odaklanılmıştır. ABD’de önceleri kültürlerarası iletişim, “karşıt kültürlerarasılık” ve “intercultural” olarak adlandırılırken; günümüzde “cross-cultural” kavramı, çok kültürlü toplumlarda yapılan karşılaştırmalı çalışmaları ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.

KİŞİLERARASI VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM BAĞI

Birey, bir toplum içinde yaşamını sürmekle beraber tüm pratiklerini gerçekleştirirken sıklıkla kişilerarası iletişim süreçlerine başvurur. Kişinin günlük yaşamı bir dizi kural çerçevesinde şekillenir. Her toplumda bireyler kendilerine uygun davranışları öğrenir ve bu davranışları toplumun diğer fertlerinin de gerçekleştirmesi gerektiğini düşünürler. Teknolojinin yakın takipçisi ve birebir kullanıcısı olan gençler kültürlerarası etkileşimleri yoğun biçimde yaşamaktadırlar. Bu da hangi toplumsal yapının temsilcisi olursa olsun gençlerin evrensel düzeyde benzer yaşam tarzı, yemek yeme veya müzik dinleme alışkanlıklarına sahip olmalarına neden olmaktadır. Uluslararası etkileşimler, özellikle de iş dünyasındaki kültürlerarası karşılaşmalar takım elbise, farklı dillerde basılmış iş kartları ve el sıkışma ritüelini normal bir tutum hâline getirmiştir. Öyle ki, konuşulan dil de konuşulmayan diller (beden dili) de iletişimin önemli birer parçasıdır. Bir hareket, işaret, renk, cisim veya davranış biçimi aslında konuşulmayan; ama karşı tarafa mesajlar ileten bir dildir.

Toplumların/kültürlerin birbirleriyle etkileşimlerinde şu etmenler önemlidir:

- Kültürel değerler
- Genel olarak sergilenmesi beklenen davranışlar
- Gelenekler
- Toplum tarafından rahatsız edici olarak nitelendirilen hareketler

- Anlatım ve konuşma tarzı
- Eğitim sistemleri
- Yaşam standartları vb. Bireyin değer yargıları, davranışları, normları ve olay, durum ve koşulları değerlendirme biçimleri de genel olarak içinde yaşadığı toplumun kültürel özelliklerinden etkilenir. Kültür; insan davranışları, mimikler ve konuşma biçimleri üzerinde önemli rol oynar. Kültürler arasında bu nedenle algılama ve yorumlama farklılıkları açığa çıkacaktır.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Kültürlerarası iletişimi etkileyen faktörler; normlar ve roller, belirsizlik ve kaygı, kalıpdüşünce ve ön yargı ile etnomerkezciliktir.

NORMLAR VE ROLLER

Norm, bir kültürün üyelerinin nasıl davranması gerektiğini belirleyen unsurlardır. Toplumsal normların sınıflandırmasını dinî kurallar, ahlak kuralları, örf ve âdetler, moda kuralları ve hukuk normları olarak yapılmaktadır. Kültürlerarası iletişimde etkisi en çok olan norm, örf ve âdetlerdir. Örfler, bir kültürün içinde yaşayan kişilerin mutlaka uyması gereken kurallar ya da belirli durumlarda yapması gereken tutumların bütünüdür. Âdetler de örfler gibi birçok sosyal ilişkiyi düzenlemekte, denetlemekte ve yönetmektedir. Bir davranış modelinin örf ve âdet kuralı olarak kabul edilebilmesi için kesinlik, akla uygunluk, süreklilik, eskilik, genel inanç, kanuna ve hukuk sisteminin genel esaslarına aykırı olmamak şartlarını taşıması gerekmektedir. Bir grubun üyesi olan bireyden beklenen davranış kalıbına "rol" denilmektedir. Rollerin kültürlerarası iletişim ve etkileşim sürecinde etkili olduğu boyut, davranışsal beklentilerin kültürden kültüre değişiklik göstermesinden kaynaklanmaktadır. Kültürden kültüre göre farklılaşan roller dört boyutta ele alınır. Bunlar; rol ilişkisinin bireysellik derecesi, etkileşime katılanların davranışlarından beklenen resmiyet derecesi, bireyler arasında rol ilişkisini etkileyen hiyerarşi derecesi, kabul edilebilen, ideal olan rolden sapma derecesidir. **BELİRSİZLİK VE KAYGI** Belirsizlik, bireyin kendisinin ve karşısındakinin nasıl davranacağını tahmin edememesi olarak ifade edilmektedir. Kaygı ise, ne olacağı konusunda rahatsızlık, gerginlik ve endişe duymaktır. Bireyin karşısındaki hakkında yetersiz bilgiye sahip olması, onun nasıl davranacağı, mesajı nasıl algılayacağı ve yorumlayacağı konusunda belirsizlik hissetmesi kaygı yaşamasına neden olur. Belirsizlik ve kaygı zamanla azalabildiği gibi, kişinin tanıdığı sandığı iletişim ortamında beklemediği bir tavır ve davranışla karşılaşınca da artabilmektedir. Bireylerin kaygısı kendilerine yabancı olan kişileri ve durumları tanıdıkça azalmaktadır. Kültürlerarası iletişim bağlamında belirsizlik hissinin derecesini etkileyen bileşenler; toplumsal aidiyet, iletişim kuranlar arasındaki benzerlik, paylaşılan iletişim ağı, iletişim kuran yabancılar arasındaki dikkat çekiciliktir. Kültürlerarası iletişimde bireylerin sağlıklı bir iletişim kurmasında önemli faktörlerden biri iletişim kaygı düzeyidir. Kaygı düzeyi düşük, sosyal bir kişilik yapısına sahip, yeni ilişkiler kurmaktan çekinmeyen kişiler daha az iletişim kaygısı duyarlar. Çekingen insanlar tanımadıkları, belirsiz ortamlara girdiklerinde daha fazla iletişim kaygısı duyacak olması kaçınılmaz bir gerçektir.

KALİPDÜŞÜNCE VE ÖN YARGI

Kültürlerarası iletişim sırasında karşılaşılan sorunların en ciddi ve hassaslarından biri kalıpdüşünceler (stereotipler) ve ön yargılardır. Kalıpdüşünce, diğerlerinin özellikleri hakkında oluşturulan genellemelerdir. Kalıpdüşünceler aracılığıyla bireyler, gündelik yaşamları içerisinde “diğerleri” hakkında edindikleri enformasyonu kategorileştirerek ve işleyerek genelleşmiş bir biçime sokmaktadırlar. Bu grupların üyeleri; fiziksel görünüşleri, zekâları, kişisel özellikleri vb. unsurlar üzerinden tanımlanmaktadırlar. Kalıpdüşüncelerin hangi faktörlerden etkilenecek biçimlenip değişime uğradığını ve aynı zamanda işlevleri, sosyal, politik ve ekonomik arka plana ilişkin altı değişkenle açıklamaktadır: Gruplararası ilişkilerin doğası, gruplararası ilişkilerin tarihi, sosyo-politik faktörler, ekonomik koşullar, dış grupların karakteristikleri, diğer grupların davranışı. Kalıpdüşünceler ve önyargıların olumsuz yanı, bireyleri ırkçılığa, yabancı düşmanlığa ve aşırı milliyetçiliğe yaklaştırmasıdır. Kalıpdüşüncelerin işlevleri, “bilişsel, psikodinamik ve sosyokültürel” olmak üzere üç şekilde sıralanmaktadır. Bilişsel işlev, insanın kendisine ulaşan enformasyondan işleyebileceği miktarın sınırlı olduğunu ve bu nedenle karmaşık bir yapıya sahip olan dünyanın üstesinden gelebilmek için kalıpdüşüncelerin biçimlendirildiğini varsaymaktadır. Psikodinamik işlev kalıpdüşünceler, bireyin benlik savunma mekanizmaları için çeşitlilik sağlayan araçlardır. Psikodinamik perspektiften, stereotipler benliğin korunması işlevi görmektedir. Sosyokültürel işlev, kalıpdüşüncelerin sosyal ve kültürel faktörlerden nasıl kaynaklandığı üzerine odaklanmaktadır. Ön yargılar, kalıpdüşüncelerden farklı olarak, bireyler, gruplar, ilişkiler, canlılar ve nesnelere ilgili değerlendirici yargılardır. Ön yargı, bir gruba ait olması ya da bir karakteristik özelliği nedeniyle diğer insanlara karşı olumsuz tutum geliştirmektir. . Ön yargılar, insana özgü bilinmeyen, yeniliğe ve günlük rutini, alışılmış düşünce ve davranış biçimlerini bozabilecek olana karşı dikkatli, mesafeli ve güvensiz olma eğilimine dayanmaktadır. Ön yargılar, daha güçlü duygusal ve harekete geçirici düşmanlıkların ortaya çıkması ve

gelişmesi için temel oluşturur. Ön yargılar, sosyalleşme süreci içinde öğrenilmektedir. İnsan kendi gündelik yaşamında zamanla kişi ve gruplara karşı belirli yargılar geliştirir. Bu yargılar zamanla onun nesnel bir yargıya varmasına engel olduğunda ön yargıya dönüşmüş olur. Fakat genelde ön yargıların çocukluk dönemlerine dayandığı ve ön yargıların temel kaynağının aile olduğu görülmektedir.

ETNOMERKEZCİLİK

Etnomerkezcilik, insanın kendi kültürünü dünyanın merkezine koyması, kendi kültürü içinde oluşmuş yargılarla başka kültüre ilişkin yargılarda bulunup olumsuz değerlendirmeler yapmasıdır.

Etnikmerkezciliğin temelinde, bireyin kendi değerlerinin, kültürünün, tarihinin yalnızca diğerlerinde farklı olduğu değil; aynı zamanda diğerlerinden üstün olduğu düşüncesi de vardır. Etnikmerkezcilik, iki bileşene ayrılır. Birincisi, bireyin kendi kültürünü doğal kabul etmesidir. Hangi kültürden olursa olsun pek çok insan, dünyayı kendine gördüğü gibi kabul eder. Onların dünyası, kendilerine çok doğal gelen bireylerden, nesnelere, yöntemlerden, ilişkilerden ve kategorilerden oluşur. Bunların hepsi doğal olarak algılanır ve etkileşim sırasında sorunsuz bir şekilde kabul edilir. İkincisi, bireyin kendi kültürünün üstünlüğüne inanmasıdır. Bu durumda birey, kendi değerlerine, alışkanlıklarına, davranış kalıplarına uymayan her şeyi değersiz, şüpheli, anormal veya ahlaksız olarak değerlendirir.

Yabancıların aşağı görülmesiyle bağlantılı olan etnikmerkezci kendini beğenmişlik, kültürlerarası iletişimde en çok karşılaşılan ve iletişime en büyük zararı veren tutumdur. Lukens, bu etnomerkezci mesafeyi üçe ayırmaktadır: İlgisizlik mesafesi, sakınma mesafesi, aşağılama mesafesi.

Etnomerkezcilik altı aşamalı bir sistemdir. Bunlar; reddetme, savunma, azalma, kabul, adaptasyon ve entegrasyondur.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM YETERLİLİĞİ KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM YETERLİLİĞİNİN ÖNEMİ, TÜRLERİ VE TEMEL KAVRAMLARI

Kültürlerarası İletişim Yeterliliğinin Önemi

Kültürlerarası yeterlilik ile ilgili ilk çalışmalar, 1950'li yıllarda kendi ülkeleri dışında başka bir ülkede çalışan ya da eğitim gören kişilerin, o coğrafyalardaki uyum ve adaptasyonlarını konu edinmiştir. Farklı bir kültüre sahip bir topluma uyum sağlamak için çokkültürlü bir nitelik kazanmak gerekliliği ön plana çıkmış ve bu anlamda kültürlerarası yeterlilik kazanmak önemli bir hale gelmiştir (Temel Eğinli, ve Yalçın, 2016). Kültürlerarası iletişim yeterlilik araştırmalarında; kültürlerarası alışma/intibak, kültürlerarası uyum, kültürlerarası başarı, kültürlerarası etkinlik, kültürlerarası başarısızlık, kişisel uyum, kişisel başarı veya başarısızlık, kültürlerarası farkındalık, küresel rekabet zekası, kültürel duyarlılık, etno-görelilik, uluslararası yeterlilik, çokkültürlülük ve kültürel yeterlilik gibi kavramlar kullanılmaktadır. Bu kavramsal çeşitliliğin nedeni, aynı konuyu çeşitli açılardan ve birçok disiplinin araştırma konusu olarak almasıdır. Küreselleşmeyle birlikte kültürlerarası iletişim yeterlilik konusuna ilgi artmıştır. Bazıları yeterlilik teriminin Batı kavramı olarak kullanılmasını sorgularken, yine de birçok bilim insanı tarafından, farklı kültürlerden insanları anlama ve etkileşimde bulunma kaygısını temel alan kültürlerarası yeterliliği, tartışmaya değer bir konu olarak görülmektedir (Arasaratnam, 2016: 1-2). Kapitalizmin küresel hale gelmesi ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle dünyadaki birçok ülke, göç nedeniyle kültürel ve demografik alanlarında önemli bir değişim geçirmiş ve halen de geçirmektedir. Özellikle iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin etkisiyle coğrafi yani mekansal yakınlık şartı olmadan kültürlerarası iletişim ve etkileşim de oldukça kolaylaşmıştır. Ekonomik nedenlerin yanı sıra, yani küreselleşmiş bir dünyada rekabet edebilme ihtiyacının ötesinde, insanlar yurt dışında büyük miktarlarda seyahat etmektedir. İnsanların farklı ülkelere/coğrafyalara yaptığı özellikle turistik amaçla seyahatler de farklı kültürlerden insanların birbirleriyle iletişim geçmesini sağlamıştır.

Kültürlerarası Yeterlilik Türleri

Bolten (akt. Temel Eğinli ve Yalçın, 2016: 10), kültürlerarası yeterlilik türlerini dört ana başlık altında toplamıştır. Bunlar; profesyonel kültürlerarası yeterlilik, stratejik kültürlerarası yeterlilik, sosyal kültürlerarası yeterlilik ve bireysel kültürlerarası yeterlilik. Kültürlerarası İletişim Yeterliliğine İlişkin Temel Kavramlar Yeterlilik, Asimilasyon ve Uyum Yeterlilik: Yeterlilik/yetenlik (competence) teriminin kendisi bilimsel literatürde tartışmalı bir kavramdır. Yeterlilik kavramı; anlayış/anlama (örneğin; doğruluk, açıklık, eşgüdüm, anlamların örtüşmesi), ilişki geliştirme (örneğin; cazibe, samimiyet), memnuniyet (örneğin; iletişim memnuniyeti, ilişkisel memnuniyet, ilişkisel kalite), etkinlik (örneğin; hedef başarısı, verimlilik, kurumsal başarı, müzakere başarısı), uygunluk (örneğin; meşruiyet, kabul, asimilasyon) ve adaptasyon kelimeleri birbiriyle ilişkili olarak kullanılmaktadır (Spitzberg and Changnon, 2009: 6). Kültürlerarası yeterlilik, kültürlerarası karşılaşmalarla başarılı bir şekilde başa çıkabilme bilgisi ve yeteneği olarak tanımlanmaktadır. İnsanlar günlük yaşamda etkileşimler yoluyla kültürel değişime katıldıkları için, bu tür bilgi ve yetenek de önemli araçlardır. Yani etkileşim dolayısıyla iletişim insanların kendilerini var edebilmelerinin temelidir. Aynı şekilde farklı kültürlerle karşı duyarlılıklarını ve farkındalıklarını geliştiren bireyler, zaman içinde çeşitli kültürlerarası buluşmalarda etkin bir şekilde iletişim kurma konusunda gerekli bilgi, tutum ve beceriler kazanırlar.

Asimilasyon (Assimilation): Asimilasyon, bir yabancıya ev sahibi kültürle ne kadar karışabileceği/kaynaşabileceği veya ona benzer hale gelebileceğini gösterir. Asimilasyonun yerli kültüre karşı tutumsal ve bilişsel kaymaları temsil edip etmediği veya yalnızca kültürün davranışsal olarak taklit edilmesini gerektirip gerektirmediği önemlidir. Ancak yeterlilik kavramsallaştırmasının çoğu, hareketin tüm bu alanlarda meydana geldiğini ifade eder.

Uyum (Adjustment) ve Adaptasyon (Adaptation): Uyum klinik psikoloji literatürlerinde yaygın olarak kullanılır ve tipik olarak, bir bireyin çevreye iyi adapte olmasıyla artık stres veya kültür şokunu yaşamadığı süreci ifade eder. Adaptasyon ise mikro ve makro olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Mikro seviyedeki adaptasyonun kavramsallaştırılması, etkileşimli olaylardaki davranışların birbirine bağımlılığı ve değişmesi ile ilgilidir. Makro seviyedeki adaptasyon, asimilasyon ve uyum örtüşmelerini içeren fikirlere gönderme eğiliminde ve bunlar arasındaki bütünlüğe işaret etmektedir. Makro seviye adaptasyon, bir iletişimcinin yani bireyin karşılaştığı

olaylarda ve o kültürdeki etkileşim şartları karşısında yerli kültüre uyum sağlama konusunda usta olduğu anlamına gelir.

Etkinlik ve Uygunluk

Yeterlilik davranış veya yeteneğin kendisinde var olan bir özellik değildir. Yeterlilik daha ziyade davranışın sosyal bir değerlendirmesi ve toplumsal olarak inşa edilen bir adlandırmadır. Bu sosyal değerlendirme ise uygunluk ve etkililik gibi iki kriterinden oluşur. Kültürlerarası iletişim yeterliliği ile ilgili çalışmalarda da baktığımızda etkinlik ve uygunluk kavramlarının öne çıktığı görülmektedir. Farklı iletişim becerilerinin kavramsallaştırılmasının temelinde etkinlik ve uygunluk kavramı yer almaktadır. Etkinlik, bir bireyin diğer iletişimci veya çevre ile etkileşim yoluyla amaçlanan hedefe ulaşma yeteneğini yani yeterliliğini ifade eder. Etkinlik, alternatiflere göre en uygun hedeflerin veya ödüllerin gerçekleştirilmesidir. Uygunluk ise bireyin olumlu iletişim sonuçlarına (veya olumsuz sonuçlardan kaçınmaya) yol açan bir şekilde hareket etmesi ve konuşma yeteneğini ya da yeterliliğidir. Yani uygunluk, ilişkinin kurallarının, normlarının ve beklentilerinin önemli bir şekilde ihlal edilmediği anlamına gelir.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM YETERLİLİK ARAÇLARININ TEMEL BOYUTLARI

Ekonominin giderek daha fazla küreselleşmesiyle birlikte kültürlerarası iletişim yeterliliğinin önemi artmıştır. Fritz vd (2003: 3)'e göre bir çok araştırma yapılmasına rağmen, ne genel kabul görmüş bir tanım ne de ampirik olarak doğrulanmış bir kültürlerarası yeterlilik modeli vardır. Bunun yerine, kültürlerarası etkileşimler için önemli kabul edilen sayısız yetenek, beceri ve özellik listesi sunulmuştur. Yapılan çoğu araştırma ve geliştirilen modeller/teoriler kültürlerarası iletişim yeterliliğinin yapısını daha iyi anlayabilmek için, bazı temel boyutlara dikkate çekmektedir. Buna göre, kültürlerarası iletişim yeterlilik genellikle üç boyuta ayrılır: Duygusal, bilişsel ve davranışsal.

Duygusal Boyutlar

Kültürlerarası iletişim yeterliliğin duygusal bileşeni, Kültürlerarası Duyarlılık (Intercultural Sensitivity) kavramıyla tanımlanmaktadır.

Kültürlerarası Duyarlılık Modeli, bir kişinin kültürlerarası etkileşimden önce, sırasında ve sonrasında olumlu duygusal sinyaller alma ve gönderme yeteneğini içerir. Bu olumlu duygusal tepkiler sırayla kabul edilmeye ve kültürel farklılıklara saygı gösterilmesine yol açacaktır. Kültürlerarası duyarlılık; kendini algılama, açık fikirliliği, yargılayıcı olmayan tutumları ve sosyal rahatlamayı temel alır.

Kültürlerarası yeterliliğin bu boyutunu değerlendirmek için Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği geliştirilmiştir (Fritz vd. 2003: 3). **Bilişsel Boyutlar**

Kültürlerarası iletişim yeterliliğin bilişsel boyutu, kültürlerarası farkındalık ile ilişkili olarak tanımlanır ve diğer kültürleri anlama ve açıklama yeteneğini ifade eder. Çoğunlukla öz farkındalık ve kültürel farkındalık arasında ayırım yapılır. Kim ve Chen, 1995 yılında kültürlerarası yeterliliğin bu boyutuna ilişkin Kültürlerarası Farkındalık Ölçeği'ni geliştirmiştir (Fritz vd. 2003: 3). İnsanların bilgi, tutum, açık fikirlilik / esneklik, eleştirel düşünme, motivasyon ve kişisel özerkliği kültürlerarası iletişim yeterliliğinin altı önemli bilişsel boyutunu oluşturmaktadır (Matveev ve Merz, 2014: 124).

Davranışsal Boyutlar

Kültürlerarası beceri, kültürlerarası iletişim yeterliliğin davranış bileşenini temsil eder ve bireyin kültürlerarası etkileşimlerde iletişim hedeflerine ulaşma yeteneğidir. Kültürlerarası becerinin olması gereken özellikleri; mesaj becerileri, uygun bir şekilde kendini açıklama, davranış esnekliği, etkileşim yönetimi ve sosyal beceriler gibi özellikler şeklinde sıralanabilir (Fritz vd. 2003: 4). İnsanların deneyimleri, sosyal inisiyatifleri, liderliği ve iletişimi kültürlerarası iletişim yeterliliğin üç önemli davranışsal boyutunu oluşturmaktadır.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM YETERLİLİĞİ MODELLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

Yukarıda da belirtildiği üzere kültürlerarası iletişim yeterliliği konusunda tanım, kavramlar ve teorilerle ilgili ortak bir noktada buluşmak oldukça zordur. Bunun temel nedenlerinden biri, kültürlerarası iletişim yeterliliği çalışmasına yönelik farklı perspektiflerin farklı teorik varsayımlar kullanması ve farklı bileşenleri belirleme ve farklı hedefleri takip etme eğiliminde olmalarıdır. Başka bir deyişle, her bakış açısı kültürlerarası iletişim sürecinin sadece bir yönünü açıklayabilmektedir. Temel-Eğimli ve Yalçın (2016: 15-17) kültürlerarası yeterlilikle ilgili geliştirilen modelleri şöyle sıralamaktadır: Gelişim modelleri, Uyum modelleri, Nedensel modeller, Çağdaş modeller, Tutarlılık modelleri, Süreç modelleri, Faktör modelleri. Bu modeller arasında kültürlerarası iletişim yeterliliği araştırılmasına yönelik yaklaşımlardan bazıları öne çıkmaktadır. Bunlar; Byram'ın yabancı dil öğrenmeyle ilgili yaklaşımı, Kim'in Sistem Teorisi, Gudykunst'un Kaygı/Belirsizlik (AUM) Teorisi, Ting-Toomey'in Kimlik Müzakere Teorisi ve Arasaratnam'ın Kültürlerarası İletişim Yeterliliği Modeli.

Kültürlerarası iletişim yeterliliğine ilişkin geliştirilen çok sayıda modelin ortak özellikleri şöyle sıralanabilir:

- Modeller kültürel temellere dayandırılmıştır.
- Mevcut modeller ve teorilerin baskın paradigması Avrupa merkezli ve dilbilimseldir.
- Farklı bakış açılarına göre geliştirilen bu modeller kültürlerarası iletişim sürecinin sadece bir yönünü

açıklayabilmektedir.

- Modeller çoğunlukla iletişim becerileri üzerine odaklanmaktadır.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM ÜNİTE 5 KÜLTÜRLERARASI ÇEŞİTLİLİK VE PSİKOLOJİ

GİRİŞ

İnsanların hayat tarzlarındaki farklılıklar, değer yargıları, bilgi birikimleri ve bilgiyi kullanma biçimlerindeki farklılıklar kültürel çeşitliliğe işaret eder. Toplumlar düzeyinde ele alındığında benzeşmekle birlikte özellikle teknolojik gelişmeler ve küresel uygulamalar, insanların yaşam biçimlerini benzeşir hale getirmiş, adeta melez bir kimliğe bürünmesine neden olmuştur. Üretim ve üretim ilişkileri kadar günümüz açısından değerlendirildiğinde tüketim pratikleri de gelişimin sözcüsüdür. Üretim, insanları birbirine bağlamakla kalmaz toplumsal birer varlık olmalarını da sağlar. İnsan yaşamını sürdürürken bir topluluğun üyesidir ve mensubu olduğu toplumun kültürü ile diğer toplumlardan farklılaşır.

KÜLTÜRLERARASI ÇEŞİTLİLİK: TANIM VE YAKLAŞIM

Kültür, toplumsal yaşamın tüm unsurlarını içerecek şekilde insan grupları tarafından üretilenlerin hepsi anlamına gelir. Kültür, toplumsal sistemin en temel özelliklerini ortaya koyar. “İnsan(lar) belirli bir kültür içine doğmakla, onun tarafından biçimlendirilmekle, onun taşıyıcısı, (kimi zaman) değiştiricisi / dönüştürücüsü ve aktarıcısı olmakla ‘toplumsal’ dırlar. Bir başka deyişle, insan içine doğduğu, içinde biçimlendiği, taşıyıcısı ve aktarıcısı olduğu ‘kültür’ sayesinde/aracılığıyla ‘toplumsal’dır”. Kültür de bireye benzer tarzda düşünce ve eylem örüntülerinden oluşur.

Özgül yönler kültürler arasındaki farklılıkları açığa çıkarır. Her halk çeşitli nedenlerle kendi deneyimlerini gittikçe daha fazla pekiştirme ve kendi içindeki ayrışık davranışları da uyumlaştırma eğilimindedir. İyice bütünleşen kültür içerisinde bütünsellik, parçaların karşılıklı ilişkisi ve düzenlenimini içerir. Kültürlerarası farklılaşma, değişik kültürlerden insanların farklı biçimlerde kavramalarına, düşünmelerine, değerlendirmelerine ve davranmalarına neden olmaktadır. Karşılıklı kişisel davranışlar açısından ele alındığında davranış biçimlerinin farklı kültürlerde farklı algılandığı görülmektedir. Kimi toplumlarda bireycilik ön plana çıkarken kimi toplumlarda da iç bağımlılık hâkimdir. Kimi kültürlerde uzlaşmacı yaklaşımlar kimi toplumlarda da çatışmacı yaklaşımlar iş yapış biçimi ve ilişkiler üzerinde egemendir.

SİMGELER EVRENİ VE İNSAN

Kültür, “tüm bir yaşam biçimi” olarak algılanmanın ötesinde “paylaşılan semboller ve/veya anlamlar sistemi ya da kalıbı” olarak tanımlanmaktadır. Kültürel sistemler (ya da sembolik sistemler veya anlam sistemleri) din gibi üst seviyede örgütlenmiş ve resmîleşmiş anlam sistemlerini olduğu kadar nispeten sıradan, doğru kabul edilen günlük yaşamla bütünleşmiş anlamlar ağını (örneğin, bir arkadaşın evine hediye götürülüp götürülmeyeceğini ya da eve girerken ayakkabıların çıkarılıp çıkarılmayacağını bilmek), dil ve moda gibi üst seviyede örgütlenmiş ama aynı zamanda açık sembolik sistemleri içerir. Simgeler evreninin değişken doğası, toplumlar arasında farklılıklar olmasını gerektirir. Simgeler ve kavrama süreci denildiğinde;

- Tasarımların somut biçimleri,
- Deneyimlerden elde edilmiş soyutlamalar,
- Somuta indirgenen düşünce, tavır, yargı ve inançlar akla gelir. Simgeler, fiziksel gerçekten az ya da çok uzaklaşabilirler. Kendilerinden daha büyük kavramları anlatma gücüne sahiptirler. “Büyük bir güç biçiminde algıladığımız simgesel güç, fiziksel dünyanın nedensel ağıнын dışında ve aklın içinde yer alır. Böylece düşünce boyutuna sığmayan simge, toplumun açıklanmasında yararlı bir araç olarak ortaya çıkar (Sargut, 2001: 73).” Amblemeler, yerler, gün ve tarihler, sözcükler, rakamlar vb. çoğu zaman bireyi farkında olmaksızın çeşitli davranışlarda bulunmaya iter.

KÜLTÜRLERARASI PSİKOLOJİ

İnsan, bir kültürün içinde gelişir. Birey psikolojisi, kültürden bağımsız ele alınamaz. Sosyal ve kültürel faktörler insanın yaşam ve davranış koşullarını doğrudan etkiler. Gelişim psikolojisinin temele bireyi koyması, kültürel farklılıkları konu dışında tutmasına neden olur. Oysa birey, içinde yaşadığı toplumdaki bağımsız değildir. Psikoloji, kültürü analizlerine dâhil etmeli ve kültürel farklılıklara açıklama getirme sürecinde incelemelerini bireyle sınırlamayıp bireyin çevresiyle etkileşimini de ele almalıdır. Laboratuvar ortamında dahi, bireyin çevresinden soyutlanması mümkün değildir. Çünkü her insan kendi kültürünü beklentileri, alışkanlıkları ve değerleri ile laboratuvar ortamına taşıyacaktır. Nedensellik ilişkilerinin ortamla alakası üzerine yapılan çalışmalar, benzerleriyle mukayese edilmek

suretiyle genellemelere ulaşmayı mümkün kılabilir. Kültürel psikoloji, kültürel çevrenin içinde yer alır ve insana ilişkin olgular her zaman kültür içerisinde oluşur. Analizlerde karşılaştırmalı bir yaklaşım benimsendiğinde ise kültürlerarası psikolojiden söz edilir. Bağlamsal ve karşılaştırmalı bir yaklaşım, ortamların tamamen kendine has olmadıklarını ve karşılaştırılabileceklerini ifade eder. Kültürlerarası psikolojinin kapsadığı alana bakıldığında, antropoloji-psikoloji iş birliğinin getirdiği yararlı sonuçlar göze çarpacaktır. Psikoloji, çalışma alanı olarak “deneyim” ve “davranış”ı göstermekle birlikte kültür kavramından uzak durmaya çalışmıştır. Kültürlerarası psikolojinin babası sayılan Otto Klineberg, bu çalışma alanında, insan davranışının evrensel yasalara dayandırılmayacağına noktasına dikkat çeker. Kültürel psikoloji alanı, temel psikolojik süreçlerde kültürel ve etnik grupların farklılıklarının, benzerliklerinin tanımlanması; yetenek ve davranış açısından bireysel farklılıkların belirlenmesinde kültürel öğelerin rolü, farklı kültür ve uluslarda değerler, davranış biçimleri bakımından kolektif farklılıklar, dil değişikliklerinin davranış üzerindeki etkisi gibi olgulardan oluşmaktadır.

EMİK VE ETİK YAKLAŞIM

Toplumların kültürlerini ve yaşamlarını incelemede ve elde edilen bulgularla çeşitli yargılara ulaşmada, incelenenin “sosyal bir olgu” olmasından kaynaklanan çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Görecelik tartışması toplum bilimlerinde sıkça yaşanmaktadır; ancak bu salt epistemolojik sorunlarla sınırlı değildir. Tartışmanın uzantıları, incelemenin yapılacağı alan araştırmasında tercih edilecek olan yöntem sorunsalı olarak da görülmektedir. Bilhassa konu “kültür” ve “insan” olduğunda araştırma olgusu olan bu birimlerin nasıl ele alınması gerektiği ile en verimli, güvenilir ve geçerli sonuçlara hangi yollarla ulaşılabileceği üzerinde henüz uzlaşmaya varılabilmiş değildir. Kültür ve iletişim çalışmalarındaki iki temel yaklaşım;

(1) araştırmacının belirli bir kültürü içinden bakarak incelediği, iletişimi ise o kültürün mensubu olan bireylerden elde ettiği donelerle yorumlamaya çalıştığı emik (aktör-yönelimli) ve (2) iletişimin içinde gerçekleştiği kültürün dışından bir bakış açısıyla önceden belirlenmiş karakteristik nitelikler temelinde diğer kültürlerle karşılaştırmalar yapılarak anlaşılmaya çalışıldığı etik (gözlemci-yönelimli) yaklaşımdır. Dil bilimci K. L. Pike'nin 1967 yılında ilk kez ortaya attığı emik (phonemic ile analog ve kafiyeli emic'ten) ve etik (phonetic ile analog kafiyeli etic'ten) yaklaşımlar kültürü ele alışları bakımında farklılaşırlar. Kültürü, gözlenen aktörlerin kendi anlam, ilişki ve nedensellik düzeni yönünden incelemek anlamına gelen emik yaklaşım ile kültürü gözlemcinin seçeceği daha genel bir anlam, ilişki ve nedensellik düzeni arasında önemli farklar vardır. Sosyolojik ve psikolojik araştırmalarda (aynı zamanda farklı kültürlerde iletişim davranışlarındaki benzerlik ve ayrılıkları açıklayabilmek için) genellikle etik yaklaşım tercih edilirken; psikolojinin amacı geleneksel inançları araştırmak olduğunda emik yaklaşım tercih edilmektedir. Antropolojinin amacı ise kültürü veya bir kültürün belirli yönlerini betimlemek olduğunda bu alanlarda çoğunlukla emik yaklaşımın kullanıldığı görülmektedir (Emik yaklaşım yerlilerin nasıl düşündüğünü araştırır). Kültürel oluşumları ekonomi ve çevre gibi dışsal öğelere bağlayan antropolojik yaklaşımların da etik yöntemlere destek verdikleri ileri sürülebilir (Etik yaklaşım, araştırmanın odağını yerli sınıflamalar, deneyimler, açıklamalar ve yorumlardan antropoloğunkine doğru çevirir). Birçok antropolojik araştırmada yalnız bir kültür incelenir; ancak karşılaştırmalı perspektiften yararlanılan araştırmalar da vardır. Edward T. Hall'ün çalışmaları (1959 ve 1976) bu karşılaştırmalı araştırmalara örnek olarak gösterilebilir.

DİL-KÜLTÜR BAĞLANTISI VE İLETİŞİM

Doğası itibarıyla bütün canlılar iletişimindedir. İnsan, diğer canlılardan farklı olarak; düşünen, düşüncelerini çeşitli araçlarla ifade edebilen bir özelliğe sahiptir. İnsan kendisiyle, başka insanlarla ya da doğayla ve doğadaki diğer canlılarla etkileşim halindedir. İnsanın fiziksel ve sosyal varlığını gerçekleştirmesi ve devam ettirebilmesi için iletişim kurması bir zorunluluktur. Bu durumda iletişimi; insanın biyolojik, psikolojik ve toplumsal varlığını üretebilmesinin ve geliştirebilmesinin zorunlu koşulu olan düşünsel ve ilişkisel faaliyetler bütünü olarak ifade edebiliriz. İnsan iletişiminde kültürünü ortaya koyduğu gibi bireyin iletişim biçimini belirleyen en temel olgu, ait olduğu kültürdür. İnsanlar bir kültürün üyesi olarak etkileşimde bulunur. İki insanın etkileşiminde ve iletişimin devamında kültürel kodlar belirleyicidir. Her iletişim tarzı belirli bir kültürü sembolize eder. Kültürel kodlar toplumdaki ortak uzlaşılar sonucu zamanla gelişir. Bireyler ait oldukları kültürün özelliklerini toplumsallaşma sürecinde başka bireylerden ve üyesi oldukları çeşitli gruplar aracılığı ile öğrenir ve bu özellikler kuşaklar arasında aktararak taşınır. Bu aktarım süreci çok çeşitli dinamiklerden etkilenir ve aynı zamanda farklı dinamikler bu süreci etkiler, değiştirir, geliştirir.

DİLİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Dil, her toplumda, her kültürde, o toplumun kendine has özelliklerine göre şekillenen sesler ve işaretlerden oluşan semboller sistemidir. Sözlü ve yazılı iletişimin temel aracı, ana varlığı olan dil, bir toplumun tümünün birbirini anlayabildiği bir ortam yaratır. Buna göre dil, insanlık tarihinin herhangi bir çağında, belli bir topluluğun veya toplulukların içinde değer kazanmış ve tanınabilir bir duruma gelmiş sistemlere göre düzenlenip telaffuz edilen boğumlu seslerden meydana gelmiş bir anlatım ve anlaşma aracıdır. Dil, bireyin doğduğu toplumda hazır bulduğu sosyal bir araçtır ve toplumların, milletlerin kültürünü yansıtır.

KÜLTÜRÜN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

Kişilerin eğitim düzeyinden yaşam biçimine, alışkanlıklarından yetiştikleri topluma kadar çeşitli niteliklerine göndermelerde bulunan kültür kavramı, geniş ve karmaşık bir anlam dağarcığına sahiptir. Kültür; “insanın üretebildiklerinin tümü”, “duyuş, düşünüş ve davranış biçimi” ya da “bir halkın yaşam tarzı” tanımlarından yola çıkıldığında günlük hayatta hemen hemen her şeyi içine alır. Kültür; bilim, sanat, din, tarım, gelenek-görenekler, düşünce biçimleri kısacası insanın ürettiği her şeyi kapsayan geniş bir kavramdır. Kavramın genişliğinden dolayı kültürel ürünler genellikle maddi olan ve maddi olmayan özelliğine göre de sınıflandırılabilir.

Maddi Kültür

Mimari ürünler, bir resim tablosu, bir müzik aleti ya da teknolojik bir ürün gibi gözle görünür, somut nitelikteki unsurlar kültürün maddi yönünü oluşturur. Maddi olmayan (manevi/moral) kültür Toplumun üyeleri tarafından ortak paylaşılan değerler, gelenek, görenekler, inançlar ve düşünce biçimleri gibi somut olmayan unsurlar kültürün manevi yönünü oluşturmaktadır.

Kültürel Gecikme

Kültürel unsurlar zaman içinde değişim gösterir. Bu değişim bazen kültürün maddi unsurlarında daha hızlı olur. Kültürün manevi unsurları maddi unsurlarına göre daha zor değişebilir. Bu süreçte yaşanan uyumsuzluk kültürel gecikme olarak ifade edilir. Kültür öğrenilir, toplumsaldır, bütünleştiricidir, süreklidir, insanlara yol gösterir, ihtiyaçları karşılar, canlı ve dinamik bir özelliğe sahiptir. Kültürler arası farklılıklar olmakla birlikte bütün kültürlerde ortak öğeler bulunur.

Bunlar: Kültürün Unsurları

Değerler: Değerler, sosyal yaşamda kabul gören davranışları, neyin doğru, neyin yanlış olduğunu öğretir. İnançlar: İnançlar, gerçekliğin doğası hakkında ileri sürülen iddialar, dünya hakkında paylaşılan fikirlere dir.

Semboller: Her kültür bayrak, amblem, logo gibi çok sayıda sembol üretir. Sembol, belirli bir durum ve olayı anlamlandıran şeydir.

Dil: İnsanlığın kültürel mirasının temel ayırt edici özelliğidir. Dil, toplumsal yaşamın sonucunda üretilen ve iletişimi sağlayan semboller sistemidir.

Örfler: Toplum tarafından sosyal kabul görmüş ve yaptırım gücü olan davranış şekilleridir.

Tabular: Kutsal sayılan şeyleri referans olarak bazı davranışların yasaklanmasıdır. Yaptırımlar:

Topluma uyumu teşvik etmek ve sapmayı engellemek için kullanılan ödüller ve cezalardır.

Kanunlar: Devletin gücüyle hazırlanan ve uygulanan formal kurallardır.

DİL VE KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Dil ve kültür birbirinden ayrılamaz iki temel ögedir. Dil, kültürü etkiler ve aynı zamanda kültürden beslenir. Dil ile kültür arasındaki etkileşim, iletişim yoluyla sağlanır. İnsanlar arasındaki iletişimi ise dil sağlar. İnsanlar dili aracılığıyla düşünür ve bu düşüncelerini yine dil aracılığıyla iletirler. Bu ikili arasındaki ilişkiyi kavramak için kültürün iki temel boyutu üzerinde durulabilir:

- Yaratma: Genelde gereksinimlerden kaynaklanan yaratma, insanın düşünerek ve tasarlayarak gerçekleştirdiği üretimdir.
- Örgütlenme ve aktarma: İnsan yaşamı geliştikçe üretimdeki yaratıcılığı da gelişmiş, çeşitlenmiş ve örgütlenmiştir. Bu gelişim ve çeşitlenmede kültürlerarası iletişimin önemli bir yeri vardır.

SÖZSÜZ İLETİŞİM

İnsanların duygu, düşünce, isteklerini aktardığı, bir haberin, bir bilginin verildiği iletişim sadece sözlü iletişim yoluyla sağlanmaz. Sözsüz iletişim ve yazılı iletişim de günlük iletişim faaliyetlerinde ve kültürün taşınmasında ayrıca kültürel etkileşimde sıkça kullanılmaktadır. Sözsüz iletişim sözlü iletişimi destekler, düzenler, pekiştirir. Duyguların ifadesini güçlendirir. Sözsüz iletişimi genel olarak üç grupta ele alabiliriz: Beden dili, dil benzeri ve giysi.

Beden Dili: Bazen hiçbir söze gerek duymadan ifadelerimizle, el-kol-baş hareketlerimizle, duruşumuzla, fiziksel mesafelerimizle ya da susarak sözcüklerle ifade edemeyeceğimiz çok sayıda mesaj etkili bir şekilde alıcıya gönderebiliriz.

Beden Dilini Oluşturan Öğeler Jest ve Mimikler: Baş, el, kol, bacak ve bedenin kullanımını jestleri; gözler, kaşlar ya da yüzdeki ifadeler mimikleri oluşturur.

Mekân ve Fiziksel Mesafe: İnsanların yaşadığı mekânlar, kişinin yaşam tarzından sosyo-kültürel durumuna kadar çok sayıda mesaj gönderir ve iletişimin etkisini belirler. **Dil Benzeri:** Dilin doğrudan kullanımını dışında bir takım seslerle iletişim kurulur. "hı, hı hı, cık, eee..." gibi seslerin çıkarılması, ses tonu, sesin hızı, vurgu, duyguların sese yansıtılması, kızgın bir konuşma, dramatik bir ifade ile anlatma, dil benzeri sözsüz iletişimdir.

Giysi: İnsanların giyim tarzları, kıyafetleri, kullandıkları aksesuarları, tercih ettikleri renkler ve kokular her biri bir mesaj iletir.

Sözsüz İletişimde Kültürel Farklılaşma

İnsanların yaşam biçimlerindeki değişiklikler düşünce biçiminin ve kültürel öğelerin farklılaşmasına ve böylece iletişimsel öğelerin de değişmesine yol açar. Bu değişim aynı zamanda sözsüz iletişim kodlarının kültürden kültüre değişmesinde de etkili olur. Bireyler sözsüz iletişimin kodlarını kültürel olarak öğrendikleri için bu kodların davranışlara yansması kendi kültürel değerlerine uygun olarak ifade bulur.

SÖZLÜ İLETİŞİM

Kişilerarası iletişimde en yaygın olan iletişim türü, dilin etkin olarak kullanıldığı sözlü iletişimdir. Alıcı ile verici arasındaki ses ve kulağa dayalı iletişim, sözlü iletişimi oluşturur. Söz, iletişimde bir araçtır. Günlük yaşamda insanlar arası ilişkilerin hemen hemen hepsi sözle yürütülür. Kişilerarası iletişim dilin kullanımını ile gerçekleşir. Mesajı veren, mesajı alan, hedefe göndereceği mesajları dilin sembolleri ile kodlar ve alıcı taraf bu sembolleri, bu kodları açımlayarak algılar. Kullanılan kodlar her iki tarafın kullandığı ortak kodlardır; bu kodlar ise dili oluşturur.

Sözlü İletişim Biçimleri

Sözlü iletişim doğrudan ya da dolaylı olabilir.

Doğrudan sözlü iletişim: İletişime katılan bireyin tüm amacını, gereksinimlerini sözlü mesaj yoluyla ve algılanabilir sözcüklerle, açıkça karşı tarafa aktarması doğrudan sözlü iletişimdir. Kişilerarası iletişimde sözlü mesaj kesin ifadelerle verilir ve "evet/hayır", "kesinlikle", "tamamen" gibi net ifadeler sıklıkla kullanılır. **Dolaylı sözlü iletişim:** Dolaylı sözlü iletişim biçiminde sözcükler ve deyimler her zaman sözlük anlamlarında kullanılmaz. Bu tür iletişim kuran kültürlerde, konuşmalar sırasında sıkça duyulan sözcükler arasında "belki", "bakalım", "bazen" ve benzeri ihtimalleri ima eden sözcükler önemli yer tutar.

- Sözlü iletişim, kişisel ya da bağlamsal biçimine göre de kültürel sistemde farklı kullanılmaktadır.

Kişisel sözlü iletişim: Birey merkezli konuşmayı ifade eder ve "ben" kimliğini iletişim sürecinin merkezine yerleştiren dilsel öğelerin sıklıkla kullanımını tercih edilir. **Bağlamsal sözlü iletişim:**

Toplumsal rol merkezli konuşmayı ifade etmektedir. İletişim sırasında "toplumsal rol" kimliğini ortaya koyan dilsel öğelerden yararlanma eğilimi vardır.

YAZILI İLETİŞİM VE KÜLTÜREL FARKLILAŞMA

Yazının bulunması insanlık tarihinde büyük bir öneme sahiptir. Kültürel değişimin sonucu olarak bulunan yazı, sözlü iletişimi desteklemiş, daha güvenilir olarak düşünülmesinden dolayı birçok yer ve zamanda sözlü iletişimin yerini alarak kültürün taşıyıcısı olmuştur. Yazı, en genel tanımı ile ağızdan çıkan seslerin, dolayısıyla sözcüklerin, kulak ya da jest yardımı olmaksızın, gözle görülebilen, bazen de dokunulabilen işaretler hâlinde biçimlendirilerek kaydedilmesini sağlayan araçtır. Yazının içeriğini konuşulan dil oluşturur. Buna rağmen, yazının kullanım biçimleri konuşmanın kullanım biçimlerinden farklıdır. Konuşma ile düz yazı dilinin kuralları birbirinden farklıdır. Matbaanın icadı ise yalnız

iletişim açısından değil, kültürel açıdan da bir devrim yaratmış, Avrupa'da diğer toplumsal ve kültürel gelişmelerle birlikte yazının meknik çoğaltımı bir çığır açmıştır. Bilgi hızla yayılmaya başlamış, Orta ağ sonrası Avrupa'sında ticaretin gelişmesi, merkez yönetimlerin kurulmaya başlaması, kıtalar arası ticaret filolarının kurulması ve okyanus aşırı ulaşımın düzenli hâle gelmesi ile birlikte basılmış olan kitaplar yalnız din adamlarının değil, eski ve ağdaş düşünürlerin düşüncelerinin, görüşlerinin aktarılabilmesine de olanak sağlamıştır. Yazı, bazı toplumlara başka toplumlardan geçmiş ve kendi kültürlerine göre sembolik kodlar almış, bazı toplumlar ise sosyo-kültürel ve ekonomik gelişmelerine paralel olarak kendi yazılarını üretmişlerdir. Dil gelişimleri birbirinden çok etkilenmiş olmakla birlikte hem köken bakımından hem de yapı bakımından birbirinden farklı gruplara ayrılmıştır. Dillerin bu özellikleri yazılı iletişimde de farklılıklara yol açmıştır. Yazı yazılacak kağdın düzeninden, harflerin dışında kullanılacak görsel sembollere ve bunların düzenine kadar farklılıklar ortaya çıkmıştır. Yazılı iletişimde kültürel farklılaşma, yabancı dil öğrenen bireyler açısından bir güçlük olarak görülebilmektedir. Yabancı dil öğrenirken sadece o dilde kullanılan sözler ve gramatik yapıyı öğrenmek yeterli olmamaktadır. Aynı zamanda o ülkenin kültürünü ve sosyal yapısını, sözcüklere yükledikleri tarihsel ve bağlamsal anlamları da bilmek gerekmektedir.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİMDE ENFORMASYON SİSTEMLERİ

Farklı kültürler üzerine yapılan bilimsel çalışma ve araştırmalar sonucunda bazı ortak kuramlar ve yaklaşımlar geliştirilmeye çalışılmaktadır. Fakat kültürlerarası iletişim alanında ortak kuramlar oluşturmak, bir kültürde geçerli olan kuramın diğer bir kültürde uygulanabilirliğinin zayıf olmasından dolayı oldukça zordur. Buna rağmen kültürler arasındaki farklılıkları ortaya koymak için bazı kuramlar da temel alınmaktadır. Kültürlerarası iletişim alanında yapılan çalışmalar sonucunda ortaya konulan kuramlardan biri de Amerikalı antropolog Edward T. Hall'ın Enformasyon Sistemleri Kuramı'dır. Edward T. Hall bu kuramda, insan etkinliklerinin kültürel pratiklerin incelenmesine ve kültürlerin bilimsel şekilde analiz edilmesinde önemli katkı sağlamıştır.

Enformasyon Sistemleri Kuramı

Kültürlerarası iletişim, yani farklı kültürlerarası etkileşim-temas, insanlık tarihi boyunca var olmuştur. Özellikle çeşitli nedenlerle ortaya çıkan zorunlu göç savaş, etnik çatışma, toplumsal baskı/dışlama, ekonomik sorunlar ve eğitim gibi olgular kültürlerarası karşılaşmayı ve bir arada yaşamayı zorunlu kılan önemli bir etkenlerdir. Kültürlerarası iletişim disiplini iletişim çalışmaları alanında Batı'da, özellikle ABD'de uzun denebilecek bir geçmişe sahip olmasına karşın, ülkemizde son yirmi yıllık bir ilginin sonucudur. Kültürlerarasılık kavramının ortaya çıkmasının ve kültürlerarası iletişimin artmasını dolayısıyla bu alanda çalışmalara gereksinim duyulmasının nedenleri şunlardır:

- İletişim teknolojilerindeki gelişme
- Ekonomik küreselleşme
- Çokkültürlülük ve/veya kültürel çeşitliliğin artması
- Nüfus artışı

Kültürlerarası iletişim alanının kurucusu olarak bilinen Antropolog Edward T. Hall, bu alanda yaptığı araştırmalarla tanınan Amerikalı bir bilim adamıdır. The Silent Language (Sessiz Dil) Edward T. Hall'ın çalışmaları, insanların dünyayı kültürel şekillerde nasıl bilinçsiz ve karmaşık biçimlerde tanımladıklarını anlamada önemli rol oynamıştır. The Silent Language (1959) de kültürün genel bir teorisi tanımlanır ve kültürün kurallarının insanların yaşamlarını ne şekilde kontrol ettiği varsayımı üzerinde durulur. Sessiz Dil'in önemli bir cazibesi, insan iletişiminin, özellikle proxemics (uzayın iletişimi nasıl etkilediği) ve chronemics (zamanın iletişimi nasıl etkilediği) gibi gizli boyutlarını aydınlatmasıdır. The Hidden Dimension (Gizli Boyut) The Hidden Dimension (Gizli Boyut) (1966) isimli çalışmasında ise Edward T. Hall, kültürel olarak belirlenmiş algılamayı ve mekânın kullanımını, proxemik (kişilerarası alana ilişkin) kavramıyla açıklar. Yazar, mesajların iletimi için bir araç olarak uzay ve zaman kavramlarını kullanır. Farklı kültürel sistemler biyoloji ve psikolojiye dayanmaktadır. İnsanlar diğer canlılardan, Hall'ın terminolojisi ile organizmalarının "uzantıları (extensions)" sayesinde ayrılırlar. Uzantılar belirli fonksiyonları geliştirir ve özelleştirir. Tüm bunlar bağlamında Hall'ın ortaya koymuş olduğu Enformasyon Sistemi, on ana mesaj sistemine ayrılmaktadır:

- Etkileşim
- Toplumsal yaşam
- Geçimini sağlama
- İki cinsiyetlilik (kadın ve erkek)
- Mekân kullanımı
- Zaman kullanımı
- Öğrenme
- Oynama
- Savunma
- Maddeden yararlanma

Etkileşim Sistemi: Başta insanlar olmak üzere tüm canlılar çevre ile etkileşim hâindedir. Bireyin toplumsal yaşamını sürdürebilmesi için diğer bireylerle etkileşim hâlinde olması gerekmektedir.

Toplumsal Yaşam: En karmaşık ve kurumlaşmış toplumsal yaşamı sürdüren canlı, insandır.

Enformasyon sistemi olarak toplumsal yaşam ile dil arasındaki ilişki, sosyal sınıflar arasındaki "ifade biçimi" farkından dolayı oldukça belirgindir.

Geçimini Sağlama: Geçinme, insanın yani canlı organizmanın yaşaması için en temel ihtiyaçtır. Öyle ki, her bir birey, beslenme ihtiyacını gidermeden bu sistem içerisinde varlığını sürdüremez. Basit bir eylem gibi görünmesine rağmen beslenme ihtiyacı, toplumsal yapılar içerisinde daha karmaşık bir

ekonomik sistemin parçasıdır.

İki Cinsiyetlilik (Kadın ve Erkek): İnsanlar sayısız gen kombinasyonlarına sahip olduğu için her yeni nesil, farklı özelliklere sahip olmaktadır. Buna karşın kültürün cinsiyet üzerinde sınırlandırıcı ve şekillendirici bir etkisi bulunmaktadır. Mekân Kullanımı: İnsanların, her kültürde birbirinden farklı olmakla birlikte “kişisel mekân” ve “egemenlik mekânı” olmak üzere iki tür mekân algısı vardır. “Kişisel mekân” bireye en yakın alandır. Etkileşim sırasında kişiler “kişisel mekân” ve “egemenlik mekânı”na göre davranış geliştirmektedir.

Zaman Kullanımı: Zaman, bir enformasyon sistemi ögesi olarak “doğal zaman” ve “kültür tarafından şekillendirilmiş zaman” olarak ikiye ayrılır.

Öğrenme: Öğrenme, toplumsal yaşamın bir parçası olma yönünde edinilmiş tüm bilgiyi ifade etmektedir. Buna göre kültürle yakından ilgisi olan öğrenme sistemini tanımadan, kişilerin iletişim tarzını tam olarak anlayamayız.

Oynama: Burada önemli olan çeşitli kültürlerdeki oyunların genel özellikleri ile iletişim davranışı arasındaki ilişkinin anlaşılabilmesidir. Her kültür, kendi özelliklerini taşıyan bir oyun kültürüne sahiptir.

Savunma: Birey kendi varlığını gerek doğaya gerekse topluma karşı savunma ve koruma ihtiyacı duymaktadır. Bu gereksinim insanın hem doğayı kontrol altında tutma hem de toplumda bir arada yaşamayı mümkün kılan düzenler kurma çabasıyla kendini göstermektedir.

Maddeden Yararlanma: Diğer canlılardan farklı olarak insanın çevreye, yani doğaya uyum sağlayabilmesi, kendi yaşam araçlarını ve aletlerini yapması gerekmektedir. Böylece insanlar, maddi üretim gerçekleştirerek yaşamını sürdürür.

BAĞLAM VE ANLAM İLİŞKİSİ

Edward T. Hall’ın *Beyond Culture* (1976) adlı kitabında belirtilen bağlamın rolünün önemi, iletişim alanında yaygın şekilde kabul görmektedir. Hall’ın yüksek (high-context) ve düşük (low-context) bağlamı, kültürlerarası iletişim ve karşı- kültür literatüründe en çok kullanılan terimlerdenidir. Bağlam; kültürün gizli, bilinç dışı bir parçasıdır; dil (sözel iletişim) tarafından ifade edilemeyen şeydir.

Kültürlerarası ilişkiler, bağlamın doğru yorumlanmasına bağlıdır. Bağlam, kişiler arası iletişimde insanların nasıl davranmaları ve tepki vermeleri gerektiğine rehberlik edecek anlamları ve ipuçlarını sağlamaktadır. Hall’ın, kültürleri; yüksek bağlamlı (high context) ve düşük bağlamlı (low context) kültürler olmak üzere ikiye ayırması kültürlerarası iletişim çalışmalarında sıkça başvurulan kavramsallaştırma yöntemidir.

Yüksek Bağlamlı Kültür: Yüksek bağlamlı kültürde, insanların kuralları anlamasına yardımcı olan birçok bağlamsal unsur vardır. Bu kültürün “yazılı olmayan kuralları”nı anlamayan kişi için çok karışık olabilir. İletişimin sözcüklere çok da dökülmeden gerçekleşmesini ifade etmektedir. Burada değişim, zor ve uzun süreçte meydana gelir. Gelenekselci olduğu için o kültürün yapısını bilmek, halkla ilişkiler açısından önemlidir. Yüksek bağlamlı kültürde, üstü kapalı diye ifade edilen yani açık olmayan bir iletişim tarzı görülür. Buna göre, bireyler düşüncelerini açık ve net olarak ifade etmek yerine, yüksek bağlamlı ve karşısındakinin ne söyleyeceğini anlamasını bekleyen bir tarzda ifade ederler. Grup değeri yönelimi, dolaylı sözlü etkileşim ve bağlamsal sözsüz tarza sahiptir. Örneğin, Doğu ülkeleri.

Düşük Bağlamlı Kültür: Düşük bağlamda kültür, çok az hafife alınır. İletişim daha çok konuşma ve yazılı dil üzerinden gerçekleştirilmektedir. Daha resmî bir iletişim biçimine sahiptir. Diğer bir özelliği ise kısa süre içerisinde değişime uğrayabilir. Düşük bağlamlı kültürde insanlar açıklıktan yanadırlar ve düşüncelerin özgürce açıklanabilmesine büyük önem verirler. Bireysel değer yönelim, doğrudan sözlü etkileşim ve bireysel sözsüz stiller gibi özellikler esastır, Batı ülkelerinde olduğu gibi.

EYLEM MODELLERİ VE ‘İLETİŞİMSEL EYLEM

İletişimsel eylem kavramsallaştırması Jürgen Habermas’a aittir. Habermas, modern toplumların doğası itibariyle kriz üretme potansiyeline sahip olduklarını, bu krizlerin de insanlığın özgürleşme güdüsüyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Zira modern kapitalist sistemler tüm insanlığın mutluluğunu sağlayabilecek bir potansiyelden yoksundur. Yöneten-yönetilen ilişkisi içerisinde bulunan toplumsal ve yönetsel sistemler genel itibarla baskıcı bir niteliğe sahiptir. Böylesi bir kısıtlayıcı ve baskı ortamından kurtulmak veya en azından bunu asgariye indirmek üzere insanlar birbirleriyle çeşitli düzeylerde etkileşim içerisine girmektedirler. Habermas’ın ‘iletişimsel eylem’ olarak nitelediği olgu, işte bu etkileşim ve iletişim kapasitesi olarak nitelendirilebilir. Nitekim insanların ‘tahrip edilmemiş’ bir şekilde iletişim ve etkileşime geçmeleri, birbirlerini doğru anlayabilmelerinin ve ortak bir gelecek kurgulayabilmelerinin yegâne yoludur. İnsan yaşamında belli başlı iki eylem türü bulunduğunu belirten Habermas, bunlardan ilkinin doğayla etkileşime girmek suretiyle, diğerinin ise insanların birbirleri arasındaki etkileşimiyle gerçekleştiğini ifade etmektedir. Doğayla etkileşime girmekteki amaç, yaşam koşullarını üretebilmektir. Doğayı insanoğlunun amaçları doğrultusunda kullanmasını içeren bu eylem türüne Habermas “amaçsal- ussal” eylem adını verir. İkinci eylem türü ise insanların birbirleri ile girdikleri etkileşimlerdir. Bunda ise bir toplumun üyesi olarak yaşayabilmek amaçlanmaktadır. Habermas’ın “iletişimsel eylem” olarak nitelediği eylem türü yukarıda bahsedilen ikinci tür eylemi içeren bir olgudur. ‘İletişimsel eylem’ bireyler arasında sağlıklı bir etkileşime zemin hazırladığı gibi toplumsal yaşamın ve siyasal meşruiyetin de temel harcı niteliğindedir. Habermas, “iletişimsel eylem” adını verdiği kuramı açıklarken öncelikle toplumsal yaşamın açıklanmasında öne çıkan belli başlı eylem modellerine değinir ve geliştirdiği modelin bunlardan farklılığını ve özgünlüğünü ortaya koyar. Söz konusu eylem modelleri şu şekilde sıralanabilir:

- Teleolojik (Hedefe Yönelik) Eylem Modeli
- Kurala Dayalı (Normatif) Eylem Modeli
- Dramaturjik (Oyuna Yönelik) Eylem Modeli
- Teleolojik (Hedefe Yönelik) Eylem Modeli

Teleolojik kelimesi erek bilimsel olarak Türkçeye çevrilmekte olup, belirli bir amaç/hedef dâhilinde hareket etme/yorumlama gibi anlamlara gelmektedir. Buradan hareketle teleolojik eylemde belirli bir hedefe ulaşmak için gerçekleştirilen eylem söz konusudur. Bu tür eylemlerde önceden kestirilen hedeflere yönelik planlamalar yapılmakta ve bu doğrultuda harekete geçilmektedir.

Kurala Dayalı (Normatif) Eylem Modeli

Bu tür eylem modelinde bireyin özgürce harekete geçmesinden bahsedilemez. Önceden oluşturulan bir takım normlar veya kurallar kişinin hareketini belirlemektedir. **Dramaturjik (Oyuna Yönelik) Eylem Modeli**

Bu eylem modelinde kişilerin toplumsal arenada etkileşime geçmeleri noktasında kendilerini muhataplarına karşı ne şekilde takdim ettikleri dikkate alınır. Yani birey iletişime geçerken karşısındakine kendisini gerek sözleriyle gerek hareket ve tavırlarıyla adeta sergilemektedir.

İLETİŞİMSEL EYLEM VE ÖZELLİKLERİ

İletişimsel Eylem Kuramı, Habermas düşüncesinde özgürleşimci ve eleştirel bir çalışmanın, bilgikuramsal eksenden, iletişim ve öznelerarası bir sosyal eylemin güdüleminde kurulan bir epistemolojiye yöneldiği çalışmadır. Habermas’a göre insanlığın sağlıklı bir toplum ve gelecek için ihtiyaç duyduğu iletişimsel eylemin 3 temel işlevi bulunmaktadır. Bunlar; kültürel bilginin kuşaktan kuşağa aktarılarak yenilenmesi, sosyal entegrasyon ve grup dayanışması ile kişisel özdeşleşmedir. Habermas aktörün/katılımcının dünya ile ilişkisinde rasyonellik potansiyelini açıkça anlaşılır bir biçimde ortak anlaşma/uzlaşma hedefi için harekete geçirdiklerini varsayarak işe baslar (Habermas, 2001). İletişimsel eylem modelinde konuşma ve eyleme yetisine sahip öznelerin konsensüse ulaşmak için dil aracılığıyla rasyonel iletişime geçmeleri vurgulanmaktadır. Bu kapsamda ortaya atılan önermenin zorunlu olarak üç özelliğe sahip olması gerekmektedir. Bunlar:

- Önermenin doğru olduğu (ya da sadece sözü edilen bir önermesel içeriğin var oluş koşullarının yerine getirildiği) iddiası.
- Konuşma eyleminin geçerli bir normatif bağlamla ilişkili olarak doğru olduğu (ya da yerine getirmesi gereken normatif bağlamın kendisinin meşru olduğu) iddiası
- Aktör/katılımcının yöneliminde ne dile getiriliyorsa onun kastedildiği iddiası (Habermas, 2001: 127).

RASYONEL İLETİŞİM VE KONSENSÜSÜN GEREKLERİ

Doğruluk Herhangi bir iletişim etkinliğinin rasyonel bir zeminde gerçekleşebilmesinin ön koşulu, muhataba yönelik söylenen konunun içeriğinin “doğru” olmasıdır. İletişim sürecinin sağlıklı bir şekilde cereyan etmesi ve sonuçta “bilgi”nin en saf hâliyle ortaya konabilmesinin ölçütü konuşmanın doğru iddialar ve doğru önermeler +ekseninde yapılmasıdır. Her tür konuşma etkinliği aslında potansiyel bir doğruluk iddiası taşımaktadır. İletişimde belirleyici olan sözlerde ve konuşmadaki doğruluk oranı iletişimin etkili ve verimli gerçekleşmesini sağlayacağı gibi, konsensüs oluşumunun da en temel şartıdır. Uygunluk İletişimde bulunan taraflar geçerliliği kabul edilen bir normatif zeminde bulunuyorsa burada uygunluğun olduğu söylenebilir. Bir başka deyişle konuşmacılar temelde aynı normlara bağlılık durumundaysalar iletişimdeki uygunluk iddiası gerçekleşebilecektir. Bu durum tarafların birbirlerine olan güvenini sağlamlaştırdığı gibi konsensüse ulaşmayı da kolaylaştıracaktır. İçtenlik İletişimde başarının en önemli gereklerinden biri, tarafların içtenlik ve samimiyet derecesidir. Nitekim söylenen şeyin muhatapta belirli bir inandırıcılık etkisi uyandırabilmesi de büyük ölçüde bu ilkeye bağlıdır. İçtenlik konuşmacıları birbirine yakınlaştırır ve ortak paydada buluşmayı kolaylaştırır.

İdeal Konuşma Durumu (Tahrip Edilmemiş İletişim)

İdeal konuşma durumu Habermas’ın İletişimsel Eylem Kuramı’nda ileri sürdüğü bir kavramdır. Buna göre, ideal konuşma durumu fikirlerin ifade edilmesi ve diğerlerinin haberdar olması hususunda tüm aktörlerin eşit tartışma imkânı ve yeteneğine sahip olmalarını ifade eder. Habermas ideal konuşma durumunun ölçütlerini ise şu şekilde sırlamaktadır (Mutlu, 2004: 130-131):

- Bir söylemin tüm katılımcıları iletişimsel söz edimlerini kullanmada eşit şansa sahip olmalıdır. Bu bağlamda söylemi başlatma ve devam ettirme ya da soru sorma ve yanıt verme olanakları açısından eşit olunmalıdır.
- Tüm katılımcılar temsil edici söz edimlerini kullanmada, tutumlarını, duygularını ya da niyetlerini dile getirmede eşit şansa sahip olmalıdır.
- Tüm konuşmacılar konuşma edimlerini düzenleme imkânı bakımından eşit şansa sahip olmalıdır. Bu kapsamda olmak üzere gerek katılımcılara buyruk verme ve karşı çıkma gerekse de iddialara izin verme ve yasaklama olanakları bulunmalıdır. Bunların yanı sıra söz verme ve verilen sözleri kabul etme, onaylama ya da gerekçe sağlama ve talep etme fırsatları bakımından da eşit olunmalıdır.
- Tüm katılımcılar betimleyici söz edimlerini kullanmada eşit fırsatlara sahip olmalıdır. Habermas’ın tahrip edilmemiş bir iletişim ortamı idealiyle kurguladığı İletişimsel Eylem Kuramı, daha önceki çalışma konusu olan ‘kamusal alan’, ‘kamusallık’ gibi olgularla da doğrudan ilgilidir. Nitekim Habermas’ın idealize ettiği kamusal alanın oluşabilmesinin en önemli ön koşulu, bireylerin kısıtlanmamış bir şekilde iletişime geçebildikleri bir yapıya bağlıdır. Birbirini anlamaya ve konsensüse dayalı bir iletişimsel eylem aracılığıyla yapılmış olan ‘kamusal alan’ aynı zamanda demokrasinin de zemini olacaktır. Nitekim liberal demokrasilerin krizi atlatabilmelerinin yolu olarak öne sürülen yeni müzakereci demokrasi vb. modeller, dayanak noktası olarak büyük ölçüde ‘iletişimsel eylem’ kuramını kullanmaktadırlar.

KAMUSAL ALAN

İletişimsel eylemin sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesi ideal bir kamusal alanın oluşumunun ön koşuludur. Nitekim Habermas’ın “kamusallık” ile ilgili çalışmasında bu gereklilik açık bir şekilde ortaya konmuştur. Habermas’ın kamusal alanla ilgili çalışması 17. yüzyıldan itibaren sanayileşme ile birlikte başlayan doğal toplumsal dönüşümün yapısal boyutunu ifade etmektedir. Habermas’ın kavramsallaştırdığı tanıma göre kamusal alan, devlet ile toplum arasında kamuoyunun taşıyıcısıdır. Kavram ayrıca, bireylerin kendi görüşlerini açık bir platformda özgürce tartışmalarını ifade eder. Daha genel anlamda kamusal alan, bilgi akışının kaynağı, farklı bakış açılarının oluşumu, buradan varılabilecek bir sentez sonucunda bir irade veya görüş ortaya çıkmasını sağlayan geniş bir ağ olarak tanımlanmaktadır. Habermas’ın kamusal alan tanımlamasında da belirttiği gibi kamusal alanın ilk prensibi, ‘öteki’ olarak tanımlanan grup ya da katılımcının, diğer katılımcılar tarafından “öteki” olarak etiketlenmeleri, aksine hak ve sorumlukları olan bireyler olarak algılanıp potansiyel partner olarak kabul edilmeleriyle ilgilidir (Habermas 1989’dan aktaran Koenig vd., 2000). Kamusal alan için gerekli koşullar ise, demokratik kurum ve prosedürler, rasyonel sonuçlar ve iletişim olarak ifade edilmektedir.

Habermas’ın Kamusal Alan İdealine Yöneltilen Eleştiriler

Habermas’ın kavramsallaştırdığı kamusal alana yönelik başlıca dört eleştiri noktasından bahsedilebilir. Bunlar;

- Kamunun özellikleri bağlamında,
- Özel Yaşam/Kamusal Alan ve Kamusal Alan/Devlet ayrımı bağlamında,
- Rasyonel (akılcı) bir iletişim aracılığıyla evrensel normlara dayalı bir konsensüs oluşturma potansiyeli bağlamında,
- Biricik ve tekil olan burjuva kamusal alanı bağlamındaki eleştirilerdir. **KÜLTÜRLERARASILIK VE İLGİLİ KAVRAMLARIN GELİŞİMİ**

Günümüz modern dünyasının karmaşıklaşan ve farklılaşan toplumsal/kültürel yaşamında yeni kavram

ve yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda olmak üzere siyasal düzeyde ulus devletlerin gücü ve etkinliği sınırlanırken, öte yandan kimlik/farklılık temelinde yerel olana yönelmekte, bunun gereği olarak da farklılıkların bir aradalığına atıf yapan çok kültürlülük, kültürlerarasılık gibi kavramlar ön plan çıkmaktadır. Bu sürecin yaşanmasında toplumsal ve siyasal açıdan geleneksel yapı ve kurumların çözülmeye başlaması kadar, ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler birincil öneme sahiptir. Teknik ve teknolojik gelişmeler insanlar ve kültürler arasındaki mesafeleri kısaltmakta, tarih boyunca belki de hiçbir şekilde karşılaşma olanağı bulamamış toplumları veya kültürleri bir araya getirebilmektedir.

Çokkültürlülük

Farklı kültürlerin kendine has niteliklerini koruyarak ve herhangi bir hiyerarşiye tabi olmaksızın birlikte yaşayabilmesi ve buna yönelik düzenlemelerin oluşturulması olarak tanımlanabilen “çokkültürlülük” gerek siyasi gerekse de toplumsal açıdan “öteki”ni tanıma ve kabul etme zemininde anlam kazanmaktadır.

Kültürel Çoğulculuk

Çokkültürlülük olgusunun uygulanabilir bir zemine yerleşebilmesi kültürel çoğulculuk ilkesinin benimsenmesine bağlıdır. Farklı kültürlerin mevcudiyeti ve her birinin özgün değeri, kabul edilmesi gereken toplumsal bir realitedir. Kültürel çoğulculuk ise bu farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmesini mümkün kılan bir zeminin varlığına işaret etmektedir. Kültürlerarasılık Çok kültürlülük ve kültürel çoğulculuk gibi kavramlar farklı kültürlerin kendi özgün yapılarını koruyarak bir arada yaşayabilmesi, herhangi bir hiyerarşi veya asimilasyona uğramaksızın varlıklarını sürdürebilmesi gibi bir vurguyu içermektedir. Kültürlerarasılık ise bu anlayışın bir adım daha ilerisine giderek kabul edilen ve korunan bu kültürlerin etkileşime girmesi, iletişim ve diyalog hâlinde bulunmasını ifade etmektedir.

KÜLTÜRLERARASILIĞI ZORLAŞTIRAN FAKTÖRLER

Ayrımcılık

En yakın anlamıyla herhangi bir kamu yararı ya da mantıklı bir gerekçe olmaksızın bir kişi/gruba benzer durum ve koşullardaki diğer kişi/gruplardan farklı ve eşitsiz tarzdaki muamele (Çelenk, 2010: 2011) olarak nitelenen ayrımcılık, kültürlerarasılığı zorlaştıran en önemli etmenlerden biridir.

Asimilasyon ve Entegrasyon

Asimilasyon, bir kültürel sistemin başka bir kültürel sistemi zamanla kendine benzetmesi ve kültürel egemenliği altına almasıdır (Güvenç, 1996: 122). Etnik, kültürel vb. yönlerden birbirinden farklı toplumların benzeşmesi ve farklılıkların yok edilmesi amacını güden asimilasyon, homojen bir toplum tasarımının en etkili yollarından biri olarak görülmektedir. Kelime anlamı olarak bütünleşme diye çevrilebilen entegrasyon da farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmeleri için etkileşime girmelerini ve uzlaşmaya varabilmek için belli oranlarda dönüşüm geçirmelerini ifade etmektedir.

Çalışma Yaşamı

Çalışma, bireyin fiziksel ve zihinsel bir emek üretimi göstermesi anlamına gelmektedir. Çalışma hayatı insan yaşamında önemli bir yere sahiptir. Bireyler meslekleri ile tanınırlar, anılırlar. Bireyin çalışma hayatından beklentisini; iş güvencesi, etkin ve başarılı bir iletişim ortamı, iş saygınlığı, boş zamana imkân sağlayıcı nitelikte oluşu vb. gibi özetlemek mümkündür. Bireylerin içinde bulunduğu psikososyal hayat çalışma performansını etkiler. Olumlu giden bir psikososyal hayatı olan birey çalışma hayatında başarılı, etkili ve verimli iken; olumsuz giden bir psikososyal yaşama sahip bireyin çalışma verimliliği düşürür. Bireyin iş ve özel hayatını dengelemesi ideal olandır ve bu durum toplumun gelişim düzeyine de katkı sağlar. Stres, çalışma hayatını etkileyen faktörlerden bir diğeridir. Stresi kontrol altında tutmak çalışma hayatı açısından çok önemlidir. Stresin normal sınırlar dâhilinde olması halinde, iş yaşamını bu durum pozitif etkiler. Aksi halde hem birey ve çalışma düzeni bundan olumsuz etkilenir.

Çalışma Yaşamının Tarihsel Gelişimi

Çalışma hayatını iki dönemde incelemek mümkündür: Sanayi öncesi dönem, sanayileşme sonrası dönem. Sanayi öncesi dönemi de üç başlık altında toplamak mümkündür. Birinci dönem, avcı ve toplayıcı dönem olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde, birey doğa ilişkisi ön plandadır. Bu dönemin en belirgin özelliği, bireylerin ihtiyaçlarını karşılaman ötesinde emek üretmemeleridir. Hayvanların avlanması ve bitkilerin toplanması üzerine kurulu bir çalışma hayatı söz konusudur. Kadın ve erkek arasında çalışma düzeni, biyolojik farklılaşma temeline dayalı ilk ekonomik işbölümü olarak nitelenmiştir. İkinci dönem ise yerleşik dönemdir. Bu dönemde toprak işlenmesi üzerine kurulu bir çalışma hayatı söz konusudur. Kadın bu dönemde ev içi işlerle sorumlu iken, erkek toprağın işlenmesinde görevlidir. Bu çalışma düzeninde en belirgin özellik ise, çalışan bireylerin çoğunun bireysel özgürlüklere sahip olmamaları nedeniyle, çalışmalarını gündelik yaşamlarını sürdürme karşılığında yerine getirmeleridir. Üçüncü dönem, feodal dönemdir. Bu dönemde de toprak çalışma alanıdır. Çalışanların topraklarıyla beraber alınıp satılır olduğu bu dönemde, halen üretim ihtiyaç üzerinde yapılmamaktadır. Bu dönemde de kadının ev içi alanla sınırlı kaldığı görülmektedir. Sanayileşme ile birlikte ise, çalışma örgütlü bir hale bürünmüş, işler şehirde fabrikalarda ücret karşılığı yapılmaya başlanmıştır. Fordist üretim biçimi makineye dayalı bir sistem olup, birey de makinenin parçası olarak görülmektedir. Standartlaşma dönemin belirgin özelliği olup, bu şekilde verimlilik hedeflenmektedir. Sanayileşme ile işgücü ihtiyacı artmış, bunun sonucu olarak bireyler yoğun bir şekilde çalışır hale gelmişlerdir. Bu artış, kadın istihdamına da etki etmiş, buna karşın kadın erkek işgücünün yedeği olarak görülmüş ve ucuz ve güvenliksiz bir şekilde çalıştırılıp, bazı mesleklerle sınırlı bırakılmışlardır. Engelliler de bu devirde istihdam sorunları yaşamışlar ve çoğu iş ortamlarına dâhil edilmemişlerdir. Çalışanların hakları bu dönemde hukuki bir statüye kavuşturulmaya çalışılmış, kısmen bir başarı da yakalanmıştır. Sendikalar da bu mücadelenin başarılı olmasında etken rol oynamışlardır. Zaman zaman siyasal iktidarlar ile karşı karşıya gelen sendikalar, işçilerin sosyal haklarının iyileştirilmesinde önemli başarılar elde etmişlerdir. 1990'lı yıllar ile birlikte küreselleşme çalışma hayatına yön veren bir olgu olmuştur. Post fordist üretim biçiminin imkân verdiği esnek çalışma prensibi, çalışma hayatının kurallarını dönüştürmüş, zaman ve mekân sınırlılıklarını ortadan kaldırmış, böylelikle farklı çalışma biçimlerini mümkün kılmıştır. Bu durum engelli ve kadın istihdamı için de olumlu bir tablo ortaya çıkarmıştır. Buna karşın bu dönemde çok uluslu şirketlerin sendikal hareketleri istememesi nedeniyle önemli ölçüde gerileme de yaşanmıştır.

Türkiye'de Çalışma Yaşamı

Türkiye'de çalışma hayatının tarihsel gelişimine bakıldığında, Batı'dan farklı bir biçimde seyrettiği görülür. Üretim yapısının zaruri ihtiyaçları karşılama üzerine kurulu olduğu Osmanlı'da Batılı bir çalışma yapısı oluşmamıştır. Türkiye Batı tipi çalışma ortamına cumhuriyet döneminde geçmiştir. Bu dönemde işçi ve işveren hakları hukuki bir prosedüre oturtulmaya çalışılmıştır. 1980 yılında Türkiye'de serbest piyasa ekonomisine geçilmiş, bununla birlikte küresel ekonomik gelişmeler, Türk çalışma ortamına da yön vermiştir. Esnek çalışma prensibi Türkiye'deki dezavantajlı grupların istihdamı için bir umut doğursa da gelişmekte olan ülkelerde doğan aksaklıklar nedeniyle beklenen etkiyi sağlayamamıştır. Bu dönemde sendikal hakların daha kısıtlı hale gelmesi de, durumu daha da güçleştirmiştir.

Çalışma Yaşamı ve Kültür İlişkisi

Bir ülkenin kültürel yapısı çalışma hayatını belirler, bununla birlikte kendisi de çalışma yaşamından etkilenir. Birey, bir toplumun içinde yaşar ve toplumsallaşır. Bu süreçte öğrendiği bütün bilgiler, çalışma hayatına yansır ve önemli bir rol oynar. Kültürel yapı dinamikdir, tarihsel süreç içinde dönüşür, aynı zamanda toplumdan topluma da değişkenlikler gösterir. Bu kültürel yapı farklılıklarını Hofstede dört boyut ile izah eder: Güç mesafesi, bireyselci/kolektivist yapı, belirsizlikten kaçınma ve maskülen/feminen toplum. Ortaya konan bu teori, bireylerin çalışma ortamlarında farklı davranış sergilemelerinin biçimlerini izah eder. Bunlara ilişkin strateji geliştirilmesi halinde çalışma ortamlarının etkililiği ve verimliliği arttırılır.

Küreselleşme Bağlamında Çalışma Yaşamı ve Kültürlerarası İletişim İlişkisi

Küreselleşme olgusu ile birlikte, ülkeler arası kültürel temaslar artmıştır. Kültürlerin farklılıklarını anlayan ve birbirleri ile uyum içinde çalışmayı sağlayan bir iletişim biçimi yeni çalışma ortamında bir zorunluluk haline gelmiştir. Aksi halde kültürlerarası iletişimin tek yönlü biçimde kurulması olası etkileşim biçimlerini ortadan kaldıracak ve çalışma ortamlarının hedeflediği işbirliklerine gölge düşürecektir.

KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM ÜNİTE 12 GÖÇ, KÜLTÜR VE KÜRESELLEŞME

GİRİŞ

Göç gerçeğini, daha iyi bir yaşam şansı arayışındaki bireylerin başka bir yere göç etmeye karar vermesi, doğduğu yerle köklerini koparması ve yeni bir kültüre kısa sürede uyum sağlaması gibi basit bir eylem ya da süreç olarak düşünmek oldukça yetersizdir. Göç ve yerleşme, göçmenin (göç edenin) yaşamının kalan dönemini kuşatabilecek ve kendisinden sonraki kuşakları da etkileyebilecek çok daha uzun soluklu bir süreçtir. Göç tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğu ve tarihin her döneminde kalıcı insan hareketliliğinin yaşandığı bilinen bir gerçektir. Ancak hiçbir çağda göç hareketleri günümüzdeki kadar yoğun ve yaygın olmamıştır. Göç süreciyle birlikte başka bir mekânda, bölgede ya da ülkede yaşama deneyimi, bireyin yaşama ilişkin beklentilerinin ve planlarının değişmesine yol açmaktadır. Göçmenlerin, göç öncesindeki günlük pratikleri, göç niyetleri hakkında çok az şey söylemektedir. Ancak daha iyi bir yaşam beklentisi, politik kimlik kaygısı, güvenlik ihtiyacı ya da eğitim ve kişisel gelişim gibi nedenlerle başlanılan göç süreci kültürel entegrasyondan yabancı düşmanlığına uzanan bir yelpazede sonuçlar doğurmaktadır.

GÖÇ: TANIMI VE KISA BİR TARİHÇE

İnsanlık tarihi ile özdeş olan ‘göç’, demografik bir süreç olarak “tanımlanmış coğrafik böl-geler ve/veya idari alanlar arasındaki yerleşim yeri (ikametgah) değişiklikleri”; “bir yerleşim birimin-den, gruptan ya da siyasal sınırları belirgin bir toprak parçasından başka bir birime doğru, kısmen sürekli birey veya kitle hare-keti” ya da bir nüfus grubunun farklı sebeplerle yerleşik ikamette olduğu coğrafi mekânı ülke içinde ya da ülke dışına doğru değiştirmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Demografik bir süreç olmasının ötesinde göç, toplumsal yapının özelliklerine, sosyo-ekonomik koşullara ve yerleşik mekânda yaşanan siyasal-kültürel-sosyolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Göçü demografik olarak tanımlamak, kavramın anla-masını daraltmakta ve özellikle modern toplumda göç olgusunun tüm boyutları ile anlaşılabilmesini güçleştirmektedir. Kültürel boyutlarıyla önemli bir içeriğe sahip olan göç olgusunun, zaman-mekân ve nedensellik ilişkileri ile ele alındığında kapsamlı değerlendirmesinin yapılabileceği açıktır. Pazarlarda büyümenin sürdürülebilmesi için makineli üretim ile bu üretim sürecinde çalışacak yüksek sayıda işçi gerektiği açıktır. İhtiyaç duyulan işgücü, kırsal bölgelerden yeni sanayileşmekte olan kentlere doğru yönelen ‘kısmen zorunlu kısmen de isteğe bağlı’ göç edenler ile fethedilen topraklardan ‘köle’ olarak göç ettirilen insanlar eliyle karşılanmıştır. En çok köle ticareti gerçekleştiren ülke olan İngiltere’de, 1807 yılında köle ticaretinin yasaklanması sonucunda var olan kölelerin en verimli şekilde kullanılabilmesi amacıyla çeşitli önlemler alınması yoluna gidilmiş, erkek köleler tarlalarda çalıştırılırken; kadın köleler de hem ev işlerinde kullanılarak hizmetçilik yapmışlar hem de çocuk doğurarak niceliksel bakımdan gerekli olan genç işgücü ihtiyacını karşılamaya çalışmışlardır. Batı dünyasındaki sanayileşme süreci özellikle 19. yüzyılın sonlarına değin sürerken, üretim, ticaret ve pazar yapılarında yaşanan dönüşüm, ekonomik olarak güçsüz ülkelerin hammadde kaynaklarının kullanımı ile üretilenlerin satışını arttırıcı birer pazara dönüşmesi ve küçük esnaf ile köylünün işsiz kalması şeklinde sonuçlanmıştır. Hızlı gelişen sosyo-ekonomik güç kaybı, göç hareketlerini arttırırken sözleşmeli ve gönüllü işgücü akımını doğurmuştur.

GÖÇ İLİŞKİN TEORİLER

En basit anlamıyla “nüfusun yer değiştirmesi” olarak ifade edilen göç, uzun bir geçmişe sahip olmakla birlikte ancak 19. yüzyılda akademik çalışmaların ve tartışmaların konusu olmaya başlamıştır. Ernst George Ravenstein, 1885 ve 1889 yıllarında Londra’da Royal Statistical Society’ye çok sayıda maddeden oluşan ‘Göç Yasaları’ nı (The Laws of Migration) konu edinen iki tebliğ sunarak bu konudaki modern tartışmaları başlatan kişi olmuştur.

İkili Ekonomide Kalkınma ve Göç Teorisi

Göç olgusunu ve sürecini açıklaması anlamında W. A. Lewis tarafından 1954 yılında geliştirilen “sınırsız bir işgücü arzıyla büyüme” modelinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma ile bağlantılı olarak ele alınan emek göçü, kalkınmakta olan ülkelerin ekonomilerinin, geleneksel tarım sektöründen işgücünün kentlerde yapılan fabrikasyon üretim sürecine aktarılması sonucunda önemli bir boşluğu dolduran faktör olarak görülmektedir. Bireyler geleneksel sektörden modern sektördeki daha iyi ücretli işlere göç eder. İşgücü arzı sınırsız olduğundan bu sektörde ücretlerin düşük kalması, geniş ölçekli üretimi ve kâr edilmesini mümkün kılar.

Neoklasik İktisat Göç Teorisi

1960'lerde Lewis'in teorisi aralarında Ranis, Fei ve Todaro'nun da bulunduğu sosyal bilimcilerce derinleştirilerek göçe uygulanmıştır. Neoklasik İktisat Teorisi'nden esinlenen bu teori göçün yapısal belirleyicileri üzerinde odaklanan makro yaklaşımın yanı sıra bireyin davranışının incelendiği mikro yaklaşıma da dayanır. Uluslararası göç ve iç göçün nedenini işgücü talebi ile ücret piyasasının coğrafi olarak farklılaşmasına dayandıran Neoklasik İktisadın Makro Göç Teorisi, uluslararası göç hareketlerini şu varsayımlara dayandırmaktadır:

- (1) Ülkeler arasındaki ücret-yaşam standartlarının farklılığı ve buna bağlı olan
- (2) sermaye ve emeğin eşitsiz coğrafi dağılımı; göç hareketlerinin birincil itici gücü olarak
- (3) işgücü piyasalarının durumu ve
- (4) vasıflı işçilerin göçlerinin farklı bir nitelik taşıması (yani, arzın itmesi-talebin çekmesi).

Yeni Ekonomik Göç Teorisi

Bu teori, göç etme kararının hane halkının tüm bireyleri tarafından alındığını ve göç kararının verilmesi sırasında salt beklenen gelirin en yüksek düzeye ulaşmasının hedeflenmediğini ileri sürmektedir. Azgelişmiş ülkelerde hanehalkı sürdürülebilir gelir kaynaklarına yönelmektedir. Yerel ekonomide iş bulmak, ulusal sınırlar içerisinde farklı bölgelerde çalışmak ya da iş bulmak amacıyla yurt dışına gitmek bunlar arasında sıralanabilir. Gelişmiş ülkelerde ise sermaye piyasaları ailelere yeni yatırım olanakları (kredi olanakları, girişimcilik vb.) sağlamakta ve bireyleri çeşitli koşullara bağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda hane geliriyle ilgili riskler, kurumsallaşmış mekanizmalarla önlenmeye çalışılmıştır. Tarımsal ürünlere yönelik sigorta programları, çiftçiyi doğal afetlere ve fiyat dalgalanmalarına karşı, işsizlik sigortası ise işçileri ekonomik darboğaz ve değişimlere karşı korumaktadır. Böylece göç etmekten caydırılan bireyler, üstlendikleri büyük borçları ödemek için en zor koşullarda bile çalışmayı kabul etmekte; göç edenler ise geride kalanların yaşam koşullarını geliştirme veya yeni iş olanağı açığa çıkarma bakımından önemli bir kaynak olmaktadır. Emek Piyasası Teorisi Bir diğer kuramsal yaklaşım tarzı da 1970'li yılların sonlarında Piore ve arkadaşları tarafından geliştirilen ve uluslararası göçün gelişmiş ülkelerin ekonomik yapısının önemli faktörünü oluşturan işgücü talebinden kaynaklandığını ileri süren emek piyasası teorisidir. Bu kurama göre, endüstrileşmiş ekonomilerin tabakalı işgücü talebi ile bağlantılı olarak ortaya çıkan;

- Yapısal enflasyon (yerli işçilerin sendika ve çeşitli kurumlar sayesinde ücret düzeylerini yükselttikleri için dışarıdan düşük ücretle çalışmayı kabul edecek vasıfsız işçilerin getirilmesi/kabul edilmesi),
- Çalışma güdüsü (yerli işçilerin yükselme isteklerini karşılamak üzere itibar kaygısı gütmeyen ve sadece parasal sorunlarını çözmek üzere dışarıdan işgücü istihdam etmek),
- İşgücü arzının sınırsız oluşu,
- Göç akımının bir türlü sonlandırılmaması (illegal yollardan işgücünün sığınmacı olarak çeşitli ülkelere yaptığı girişler) nedenlerine bağlı göç hareketleri desteklenmektedir.

Profesyonel Göçmenlik Teorisi

Neoklasik geleneğe dayanarak göç sürecinde, göç kararının verilmesinde ailelerin ve hanelerin rolleri üzerinde duran bu yaklaşım, 1990'larda James Stark tarafından geliştirilmiştir. Ülkelerin kendi içlerindeki gelişim potansiyelleri ile birlikte çevre ülkelerle ilişkilerinin de göz önüne alındığı durumlar, işgücünün istihdam alanları, işgücüne sağlanan (ya da sağlanacak olan) yaşam standartları, çalışanların karşılaştıkları riskler gibi ekonomik gelir kaynağından farklı olarak bireylerin çalışmaya karar verirken göz önünde bulunduğu faktörler bu yaklaşım tarzının ilgi noktalarını oluşturmaktadır.

Göç Ağları Teorisi

Göçler sonucunda göçmenlerin gittikleri yerdeki yeni sosyal yaşantılarını sorgulayan ilişkiler ağı, uluslararası göç olgusunu "zaman ve mekân" bağlamında değerlendirmekte ve ilişkilerdeki dönüşümleri nesiller boyunca izlemektedir. Bilgi ve ulaşım alanındaki teknik gelişmeler göçü kolaylaştırıp ucuzlaştırmış, daha önce göç eden yakınların sunduğu sosyal ağlar atılacak adımı daha kolay hale getirmiştir. 1990'larda geliştirilen bu teori, göçün nedenlerinden çok, sürekliliği ve kendini yeniden üretmesiyle ilgilenmektedir. Göçmen ağları, göç ederken geride bırakılan aileler, akrabalar, arkadaşlar ve hemşehriler ile göç ettikten sonra da sürdürülen bilgi edinme, finansal destek, geride kalanlara da iş bulmak vb. ilişkiler ile göç edilen yerdeki göçmen veya yerli halk ile ilişkilere gönderme yapmaktadır.

ULUSLARARASI GÖÇ VE KÜRESELLEŞME

İçine kapalı üretim birimlerinin yer aldığı kırsal tarım toplumlarında işgücünün üretimin yapıldığı toprak parçasının dışına çıkması, yani göç etmesi söz konusu olmazken; sanayileşmenin dünya genelinde yaygınlaşma sürecinde işverenlerin işgücü maliyetlerini düşük tutma isteğinin uluslararası düzeyde işgücü talebine, dolayısıyla emek göçüne yol açtığı görülür. Uluslararası boyutta ele alındığı zaman büyük metropollere göç, yedek işgücünün gelişimi anlamına gelmektedir. Göçmen işçiler hakkında, 'Kolaylıkla ana yurtlarına tekrar gönderilebilirler.' şeklindeki kanaat uzun zaman geçerli bir formül sayılmıştır. Son yıllarda uluslararası göç hareketlerinin önemli bir artış gösterdiği kabul edilmektedir. Göç; insanlık tarihinin demografik artışlara, teknolojik değişimlere, siyasal çatışma ve savaşlara eşlik eden daimi bir olgu olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası göçün küresel niteliği,

Kuzey-Güney ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik uçurumu büyütürken göç hareketlerini de farklı boyutlarda dönüştürmüştür. Bunlar; göçün küreselleşmesi, ivme kazanması ve farklılaşması/ayrışması olarak sıralanabilir.

Göçün Küreselleşmesi

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünya ekonomindeki büyümenin en önemli unsurları, nüfus ve sermaye hareketlilikleridir. 1815-1915 yılları arasında (38 milyonu 1865'ten sonra olmak üzere) 46 milyon kişi Avrupa'yı terk etmiştir. 19. yüzyıl sonuna kadar göç edenlerin çoğunluğunu Anglosaksonlar oluşturmuştur. İşsiz geniş kitlelerden kurtulmak kadar, dominyonlarındaki nüfusu artırma kaygısı da güden İngiliz hükümeti, 1840-1915 yılları arasında 15 milyon kişiyi kapsayan büyük bir göç dalgasını teşvik etmiştir. Bu dönemde Almanya ile İskandinav ülkeleri de büyük bir nüfus kaybına uğramışlardır. 1900'lerin başında, Anglosaksonlar'ın göçü sona ererken; bu kez de Akdeniz ülkelerinden İtalya, İspanya, Portekiz, Yunanistan ile Ortadoğu'dan özellikle Kuzey ve Güney Amerika'ya göç hareketleri başlamıştır. Yerel sanayilerin hiçbir şekilde içine almayı beceremediği milyonlarca köylünün serbest kalması göçü teşvik ederken; Sanayi Devrimi'nin dışladığı nüfus 'Yeni Dünya'yı oluşturmuştur.

Göçün İvme Kazanması

Göç, hem farklı nedensellik ilişkilerine hem de farklı koşullara bağlı olarak gerçekleşmektedir. Çok açıktır ki, köle ticaretinin ilk evreleri bir tür zorunlu göçtür. 1492-1850 döneminde Afrika'dan Amerika'ya 15 milyon zencinin köle edilmek için taşındığı tahmin edilmektedir. Göçün Farklılaşması/Ayrışması Sosyolojik olarak değerlendirildiğinde göç, çeşitlilik arz eder ve genelde akrabalık, toplumsal ağlar ya da iktisadi gelişme gibi koşullara yönelik incelemeler bu konuda ortaya çıkan sorunları ele alma kaygısı gütmektedir. Göç çözümlerinde itici faktörler, çekici faktörlerden gelenekselleşmiş bir biçimde ayrılır. İtici faktörlerin (göç edenin kökeninin bağlı olduğu bölgedeki yüksek işsizlik oranları, sosyoekonomik olanakların sınırlı ve/veya yetersiz olması vb.) genellikle tutucu olduğu ve güvenliği arttırmaya yönelik nedensellik taşıdığı düşünülmektedir. Çekici faktörlerin ise (göç edilen ülke veya bölgedeki iktisadi büyüme, yaşam standartlarının iyi olması vb.) risk aldırıcı ve geliri arttırmaya yönelik bir güdülenmeyle göçü özendirici nitelik taşımaktadır. Ayrıca dış göç (ülkeler arası) ile iç göç (bölgeler arası) arasında da bir ayrım yapılmaktadır.

KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMI

Toplumsal değer niteliği taşıyan kültürel miras, gelecek nesillere aktarılıp korunması gereken değerlerdir. Bu değerler sadece fiziksel özellikleriyle değil, yaşayış biçimini de içerecek şekildedir. Somut kültürel miraslar, genellikle tarihî doku içeren anıt, yerleşke, bina şeklindeyken; somut olmayan kültürel miras, yemek yapma türlerinden şeklinden, giyim kuşam, festivaller danslar, ritüeller gibi pek çok konuyu kapsamaktadır. Kültürel miras, insanın bilinen tüm zaman dilimleri içinde yaşadığı, biriktirdiği, geliştirerek, yeni sentezlerle zenginleştirerek ve sürekliliğini sağlayarak kendinden sonrakilere aktardığı veriler dizisi olarak, insanın bir anlamda yaşam karşısındaki duruşu, varlığının kanıtıdır. Kültürel mirasın korunmasına ilişkin kapsamlı çalışmalar Avrupa'dan tüm dünyaya yayılmıştır. 159 ülkenin imzası bulunan 1972 yılında imzalanan Dünya Kültürel Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme, kültürel mirasın korunması için gerekli finansal ve teknik bilginin sağlanması konusunda uluslararası işbirliğini öngörerek, uluslararası ve ulusal hukuk bakımından konunun ele alınmasını sağlamıştır. Somut ve somut olmayan varlıklar olarak iki boyuttur.

SOMUT KÜLTÜREL MİRAS

Somut kültürel varlıklar değişik uygarlıkların sanat anlayışı, bilim ve teknik düzeyi, sosyal yaşamı hakkında somut veriler sağlayan ve korunmalarında kamu yararı görülen eşya ve yapıtları kapsamaktadır. Somut varlıklar, arkeolojik, sanatsal, mimari yapılarıdır. UNESCO (1972) Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde somut kültürel mirası anıtlar, yapı toplulukları ve sitler olarak üç kısma ayırmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ise kültürel miras kapsamında korunması gereken somut öğeler ikiye ayırmaktadır. Taşınmaz kültür ve tabiat öğeleri ki bunlar anıtlar, bina grupları, yerleşim yerleri, toplumsal tarih açısından önem taşıyan yapılarıdır. Taşınır somut kültürel miras öğeleri ise arkeolojik araştırmalardan elde edilen arkeolojik buluntular, halk kültürü araştırmalarında bir araya getirilen etnografik malzemeler, sanat eserleri; resimler-minyatürler-heykellerdir.

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS

Somut olmayan kültürel miras, uzun yıllar bir kuşaktan diğerine aktarılan sözselsel, işitsel öğeleri kapsayan, inanışlar, adetler, gelenek ve göreneklerdir. 17 Ekim 2003 tarihinde kabul edilen Somut Olmayan Kültürel Miras Sözleşmesi'nde bu kavram "Toplulukların, grupların ve kimi durumda bireylerin kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar anlamına gelir." şeklinde tanımlanmaktadır. Somut olmayan kültürel miras Türkiye coğrafyası bağlamında insan-doğa ilişkileri, insan-insan ve insan-toplum ilişkileri, toplumda kalıplaşmış düzenli ilişkiler olarak üç boyutta ele alınmaktadır. İnsan-doğa ilişkileri; yerleşim birimleri, konutlar ve konutlarda kullanılan eşyaları, geleneksel ölçme birimleri, üretim biçimleri, tüketim biçimleridir. İnsan-insan ve insan-toplum ilişkileri ise kültürleme, iletişim, düzenlenmiş toplumsal ilişkiler, halk yazını ve halk seyirlik oyunlardır. Töreler ve törenler de toplumda kalıplaşmış düzenli ilişkiler bağlamında değerlendirilir.

KÜLTÜREL MİRASIN SORUNLARI

Kültürel mirasın sorunları doğa kökenli, insan kökenli, finansman, kentleşme, yasal ve örgütsel yapılanma ve turizm kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Doğa kökenli sorunların kapsamına deprem, sel, heyelan, hava kirliliği, nem gibi etkenler girer. İnsan kökenli sorunlardan kullanım hakkı olanların yarattıkları malzemelerini, evlerini satıp daha modern eşyalar almak ya da modern binalar yapma şeklindedir. İkincisi ise vandalizmdir. Finansman sorunları, koruma için gerekli kaynağın ayrılmamasıdır. Kentleşmeden kaynaklanan sorunlar; kentlerin plansız gelişmesi, nüfusun hızla artması, enerji nakil hatları, baraj ve otoyolların yapılması sırasında kültürel ve doğal varlıklar zarar görmesiyle olmaktadır. Yasa ve örgütsel yapıdan kaynaklanan sorunlar, çok sayıda kurum ve kuruluş olup aralarındaki yetki karmaşasıdır. Su kaynaklarının kirliliği, çöp ve atık sorunu, görsel ve fiziksel kirlenme, hizmetlerin turistlere göre biçimlendiğinden çevreye özgü sosyal ve kültürel unsurların yozlaşması gibi sorunlar turizm ve kullanımdan kaynaklanan sorunlara içinde yer almaktadır.

KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ

Kültürel miras yönetiminde amaç, kültürel değerlere sahip olmaktan doğan faydayı, sosyal ve ekonomik hayata yeniden kazandırmaktır. Kültürel miras yönetimi, statik bir koruma kavramından farklı olarak kültürel mirası yaşatmayı amaçlar. Kültürel miras yönetimi kavramının olgunlaşması, koruma düşüncesinin gelişimiyle paraleldir. Kültürel miras yönetiminin iki temel yönü vardır: Kültürel

çevrenin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması. Korumanın sürdürülebilirliği kültürel miras yönetiminin önemini ve gerekliliğini ortaya koymaktadır. Turizm endüstrisinin doğal kaynaklar, insan yapısı kaynaklar ve sosyo-kültürel kaynaklar olmak üzere başlıca üç kaynağı vardır. Somut ve somut olmayan kültürel miraslar turizmi geliştiren etmenlerdendir. Hem somut hem de somut olmayan kültürel varlıkların turizm içinde yer almasının ve turizmde giderek artan kültürlerarasılık olgusunun temelinde turistlerin farklıyı deneyimlemek isteği yatmaktadır.

MÜZECİLİK VE MÜZE PAZARLAMASI

Müzeler, kültürel de mirasın korunduğu, saklandığı ve sergilendiği yerlerdir. Müzeler, kültürel değerleri taşıyan unsurlardan oluşan bir bütünü çeşitli biçimlerde korumak, incelemek, değerlendirmek ve bunları özellikle halkın beğenisini yükseltmek ve eğitmek için sergilemek amacı güden kamu yararına yönetilen sürekli kurumlardır. Müzelerin dört önemli özelliği bulunmaktadır: Kültürel değerler ve birikimleri muhafaza etmek, kültürel değerleri ve birikimleri araştırmak, toplumla ilişki kurmak ve iletişimi sağlamak, toplumun gelişimine ve ilerlemesine öncülük etmek. Müzelerde gittikçe önem kazanan; sergilerin ve koleksiyonların yenilenmesi ve geliştirilmesi, üstlenilen eğitim rolü ve müzelerin önemli kültürel miras olması, kaynak yaratmak için yeni arayışlarda bulunulması gerekliliği müzeleri ziyaretçi odaklı hizmet anlayışına doğru yöneltmiştir Her kesimden insanın artık müzeleri ziyaret edebilmesi müzecilikte pazarlama tekniklerinin kullanılmasına neden olmuştur. Müzelerdeki pazarlama anlayışı önce geleneksel daha sonra modern pazarlama anlayışı olarak iki boyutta ilerlemiştir.

KÜRESELLEŞME, DİJİTALLEŞME, MEDYA VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM **KÜRESELLEŞME**

Küreselleşmenin, çok kullanılan bir kavram olmasına karşın üzerinde uzlaşmaya varılan ortak bir tanımı bulunmamaktadır. Aynı şekilde küreselleşmenin ne zaman başladığı konusunda da anlaşma yoktur. Bazı görüşlere göre, küreselleşme tarihin başlangıcından itibaren vardır onun için 5000-10000 yıllık bir dönemi kapsamaktadır. Başka bir görüşe göre kapitalizm ve modernitenin yayılmasına uygun olarak 500 yıllık bir dönemi, diğer bir görüşe göre de kapitalizmin yeniden yapılandırılmasıyla ilişkili olarak 20-30 yıllık bir dönemi içermektedir. Bu çalışmada 1970'lerin ortasından başlayarak günümüzde de etkinliğini sürdüren ve kapitalizmin yeniden yapılandırılmasıyla uyumlu olan küreselleşme süreci ile bu süreci belirleyen temel etkenler üzerinde durulacaktır. Küreselleşmenin temel nedenlerini Bilgi İletişim Teknolojileri'ndeki (BİT) gelişmeler, sınır ötesi ekonomik faaliyetlerin gittikçe artması ile dış ekonomik politikaların ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde serbestleştirilmesi oluşturmuştur. Daha açık bir ifadeyle küreselleşme teknoloji, ekonomi ve siyasetteki büyük değişiklikler sonucu ortaya çıkmış ve tüm ülkeleri, kurumları ve insanları etkisi altına almıştır. Ulus devletlerin küresel boyutta birbirlerine bağımlılıkları artış gösterirken yerel kültürler yeni iletişim teknolojileriyle küreselleşmenin etkilerine hızla maruz kalmaktadır. Ancak bu etkiler farklı yerlerde farklı süreçlerde ve biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme ekonomik, siyasi, toplumsal, kültürel ve yasal bir olgudur. Bu açıdan bakıldığında;

- Ekonomik olarak, piyasalar, üretim ve sermayenin bütünleşmesini,
- Siyasi olarak, dış ekonomik ilişkileri ulusal, bölgesel ve küresel düzeyde serbestleştiren politikalar ile DB, IMF, DTÖ gibi uluslararası kuruluşları,
- Toplumsal olarak, çeşitli gruplar ve toplumlar arasındaki etkileşimi,
- Kültürel olarak, kültürler arasındaki fikirlerin, değerlerin ve sanatsal faaliyetlerin etkileşimini,
- Yasal olarak, uluslararası düzenlemelerin oluşturulmasını ve tüm ülkeler tarafından uygulanmasını kapsamaktadır.

DİJİTALLEŞME

Dijitalleşme, her türlü toplumsal ve insan faaliyetlerinde dijital teknolojilerin benimsenmesini ve uygulanmasını ifade etmektedir. Dijitalleşmenin olabilmesi için öncelikle her türlü kağıt belgenin, mikrofilm görüntülerinin, fotoğrafların, seslerin ve benzeri analog/fiziksel nesnelerin 1-0 temelinde sayısal (bit ve bayt) hale getirilmesi gerekmektedir. Dijitalleşmeye giden yolun yapı taşı, mikro-elektronikteki gelişmeler ve onun kaynağını oluşturan transistörün bulunması olmuştur. Daha sonra bir taraftan mikroişlemcinin mikrobilgisayarı olanaklı kılması, diğer taraftan telekomünikasyondaki ilerlemeler ile yeni tasarım ve üretim teknolojileri büyük bir dönüşümün yaşanmasına yol açmıştır. Gerisi de baş döndürücü bir hızla sürmektedir. Dijitalleşme tüm toplumsal konuları ve günlük yaşam pratiklerini değiştirirken medya alanında da büyük değişim/dönüşümlere yol açmıştır. Dijitalleşmenin toplumsal etkileri pek çok araştırmacı, akademisyen ve düşünürler tarafından tartışılmaktadır. İş, ücret, eşitsizlik, sağlık, kaynak verimliliği, çevre ve güvenlik gibi konuları nasıl etkilediği konusunda endişeler artmaktadır. Bununla beraber dijital dönüşümün bu olumsuzlukları olumluya çevirme potansiyeli bulunmaktadır. Dolayısıyla dijitalleşmenin olumlu kısımlarından yararlanırken olumsuz kısımlarını en aza indirmek ve belki ondan da önemlisi onun benimsenmesi ve ona uyum gösterilmesi gerekir.

MEDYA VE KÜLTÜRLERARASI İLETİŞİM

Yeni medya da denilen dijital medyanın en büyük özelliklerinden birisi kitesizleştirme (demassification) olup, büyük ve homojen kitleler yerine her bir bireyle özel ileti değişimine olanak vermektedir. Aynı anda bir çok kişiyle bireysel olarak etkileşimde bulunmayı ifade eden kitesizleştirme, karşılıklı olarak yeni içeriklerin yaratılması ve hızla paylaşılmasını sağlamaktadır. Yeni medyanın diğer bir özelliği küreselleşme eğilimini de arttırmasıdır. Bunu dijitalleşme, yöndeşme, etkileşim, sanallık ve hipermetinsellik gibi özelliklerle gerçekleştirmektedir. Dijitalleşme ile çok büyük miktardaki enformasyon sınırlı bir alanda toplanıp, işlenip muhafaza edilebilmekte; yöndeşme ile BİT ve ağların yanı sıra medya endüstrisindeki büyük işletmelerle onların ürün ve hizmetleri arasındaki birleşme sağlanabilmekte; etkileşimle kullanıcılar farklı ağlar ve işletim sistemlerine ulaşarak içeriğin üretiminde, yeniden üretiminde ve denetiminde çok büyük özgürlüklere sahip olabilmekte; hipermetinsellik ile enformasyon kolayca ve eşanlı olarak bir arayüz/ağ üzerinden

farklı mecralarla/metinlerle bağlantı kurabilmekte; sanallık ile yeni medya insanlara sanal deneyim ve gerçeklik sağlarken özgürce cinsiyetini, görünüşünü, mesleğini ve kişiliğini değiştirebilme olanağı tanımaktadır. Aslında küreselleşme de yeni medyanın ortaya çıkışını, gelişmesini ve yayılmasını sağlamıştır. Bir başka ifadeyle karşılıklı olarak yeni medya ve küreselleşme birbirini etkilemektedir. Dış ekonomik politikadaki serbestleşme ve yeni düzenlemeler sonucunda ortaya çıkan dev medya kuruluşları ile onların sahipliğindeki yoğunlaşmalar bütün medya içeriklerini kontrol etmektedir. CNN, BBC World News, FoxNews ve AlJazeera uluslararası medya alanına girmiş ve hem küreselleşmeye katkıda bulunmuş hem de küreselleşme tarafından inşa edilmişlerdir. Küresel medya, farklı coğrafyalarda yaşamalarına karşın, izleyicilerin aynı programları izlemelerine ve aynı ürünleri arzulamalarına yol açmaktadır. Televizyon yayınlarının dışında video oyunları, MP3'ler, bilgisayarları birbirine bağlayan küresel internet ağı ve akıllı telefonlar gerçekten dünyayı beklenmeyen biçimde birbirine bağlamıştır. Bir anlamda McLuhan'ın "küresel köy" benzetmesi de gerçek olmuştur. Zaman ve mekân sınırlamasının kalkmasıyla dünyanın farklı yerlerindeki toplumların etkileşimi artmakta, küresel bağlantıların yoğunlaşmasıyla dünya gittikçe küçülmekte ve bir taraftan değerler, benzerlikler hızla değişirken diğer taraftan benzerlikler ve birbirine bağlılık artmaktadır. Küresel etkilerin yerel kültürle iç içe geçmesi hatta yerelliği öne çıkarması glokalleşme olarak adlandırılmaktadır. Glokalleşme farklı coğrafyalarda kendine has sonuçlar verebilmektedir. Sosyal medya ile dünyanın her yerinden insanlar uzaklıkların onları ayırmasına izin vermeden aynı sosyal ortamda kalabilmekte ve birbirlerini yakından hissedebilmektedirler. Farklı kültürlerle sahip olmalarına karşın kültürler arası diyaloglar sağlayabilmektedirler. Dolayısıyla Facebook, Instagram, Youtube, Twitter gibi sosyal medya platformlarında ve bloglarda sunulan ve paylaşılan enformasyon kültürlerarası ilişkileri doğrudan etkilemektedir. Bu etkiler olumlu olduğu gibi olumsuz da olabilmektedir. Olumlu açıdan bakıldığında farklı kültürlerden insanlar özgürce ilişki kurabilmekte ve fikirlerini ifade edebilmektedirler. Sosyal medya hem bireylerin hem işletmelerin kültürler arası iletişim becerilerini arttırmaktadır. Ancak siber zorbalık, bağımlılık, sahte haber, bir şeyleri kaçırdım duygusu, depresyon, şiddet ve nefret söylemi gibi olumsuz yönler de dikkat çekilmektedir.

KÜRESEL İLETİŞİM VE MEDYA AKIŞI

Haber, enformasyon, televizyon, film, müzik, programcılık gibi her türlü içeriğin farklı ülke sınırlarını aşarak hareket etmesi uluslararası iletişim akışını tanımlarken akla öncelikle ABD'den diğer ülkelere olan tek yönlü iletişim ve enformasyon akışını getirmektedir. Medya ürünleriyle birlikte egemen ideoloji ve ABD hegemonyası yayılırken gelişmekte olan ülkelerin kültürel bağımlılıkları artmaktadır. Bir anlamda bağımlılık, egemenlik ve emperyalizmi ifade eden bu tek yönlü akış ekonomik küreselleşme, BİT'lerin yaygınlaşması ve küresel medya devlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte çok boyutlu olarak sürmektedir. Medya endüstrisinin her alanı ile medya ürünlerinin üretim ve dağıtımlarının her safhasında başat olan bu şirketler haber ajansları, televizyonları, filmleri, müzikleri, reklamları, yazılımları ve donanımları ile kapitalist/ Amerikan tarzı bir yaşam biçimini yayarken diğer ülkeler dil, milliyetçilik, bölgesellik ve ekonomik gelişmişliklerine göre farklı biçimlerde etkilenmektedirler. Özellikle "kültürel yakınlık" ve "bölgesel yakınlık" ABD'nin medya ürünlerinin talep edilmesinde ve yayılmasında önemli etmenler olmuştur. Medya platformlarının çeşitlenmesi bölgesel ve yerel kültürel öğelere sahip filmlerin, televizyon programlarının ve dizilerin küresel akışını arttırmıştır. Gelişmekte olan ülkeler de kendi izleyicilerinin taleplerine göre üretmiş oldukları yerel ürünlerini bölgesel ya da kültürel yakınlık içinde bulunduğu ülkelere satabilmektedirler. Brezilya dizileri bu açıdan önemli bir örnek olurken, hem yerel/bölgesel yakınlığın hem de kültürel yakınlığın gücünü göstermektedir. Yeni uydu teknolojilerinin sahip olduğu teknik özellikler, Fransızca, Arapa ve Türkçe gibi İngilizce'nin dışındaki jeo-linguistik ve bölgesel dillere olanak sağlamaktadır. Aynı şekilde Kore dizilerinin de ulusötesi dolaşımı ve tüketimi tek yönlü akışın dışında talep görmektedir. Ekonomik serbestleşme ve BİT'deki gelişmeler Türk dizi sektörü için de büyük olanaklar sağlamıştır. Tüm dünyada ilgi gören ve dış satımı gittikçe artan Türk dizilerinin özellikle Ortadoğu, Türk dilinin konuşulduğu Asya memleketleri ve Balkanlar'daki halk tarafından büyük ilgi görmesinin nedeni, coğrafi yakınlığın yanı sıra yüzyıllarca birlikte yaşayan insanların pek çok kültürel öğeyi paylaşmasıdır. Dolayısıyla ABD'nin medya ve iletişim alanındaki küresel akışı egemen biçimde devam etmekle birlikte küresel rekabette pek çok olumsuzlukla karşılaşan gelişmekte olan ülkeler açısından bir denge oluşturabilmektedir.